

SVENSK

MEDLEMSTIDNING FÖR SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER

BYGDEN

Nummer 4/2012 • Pris 2 e

Helsingfors universitets
nya huvudbibliotek

Malmgård odlar
enbart ekologiskt

Författarporträtt:
Carsten Jensen





Pärmbilden är en målning av
Fred Negendanck från 1958.



Vill man att entreprenörskap och företagsamhet inte skall bli tomma ord måste man börja i tid med ungdomarna, säger **FRIDA WESTERBACK** och **CECILIA MCMULLEN** från De Ungas Akademi. Sidan 18.

Skolfarfar bemöter lågstadiet barnen på deras egna villkor för att skapa lugn, uppmuntra, trösta och dela med sig av egna livserfarenheter. Nu behövs det fler, berättar **STEN LINDHOLM**. Sidan 42.

»Jag blev så trött på allt velande så jag till sist steg upp och citerade Albert Einstein: "Samma idioter som skapat dagens problem kan inte lösa dem".»

MIKAEL ERICKSON, SIDAN 29

Nytt från Studiec centralen	5
Fred Negendanck har många sidor	6
Topelius verk får heltäckande utgåva	10
Helsingfors universitets nya huvudbibliotek	14
De Angas Akademi är aktivitet, kunskap och upplevelser	18
Som ystra kalvar på Helsingfors bokmässan	20
Bokcirklar - Av kärlek till böcker	24
Malmgård odlar enbart ekologiskt	26
Kolumn: Mikael Erickson	29
Kulturhuset stärker positionen som webbleverantör	30
Pondus handlar om öppen och länkad data	32
Författarporträtt: Carsten Jensen	34
Kolumn: Gustaf Widén	40
Det behövs fler som vill bli skolfarfar	42
Finlandssvenska lärare i Gripsholm	44
Swedish Finn Historical Society samlar finlandssvenska emigranter i USA	46
Recension: "Eirik Hornborg"	50
Den upplyste Jean-Jacques Rousseau fyller 300 år	52
Brev från Smörvik	55
Odenholms och hemliga kodors betydelse för första världskrigets utgång	56
Nedslag i jazzens landskap	58
Läsbiten	62

Konst på Västra Nylands sjukhus

KONST I vården-projektet som startade 2009 har fått fortsättning. Siivet ry har fått finansiering från Svenska kulturfonden, Föreningen Konstsamfundet, Eugène, Elisabeth och Birgit Nygréns stiftelse och Oskar Öflunds stiftelse samt Undervisnings- och kulturministeriet för att fortsätta med projektet där konst skapas ur patientens perspektiv och väljs av patienter.

Dialysenhetens patienter på Västra Nylands sjukhus i Ekenäs fick den 23.11 enligt eget önskemål fyra konstverk med skärgårdstema till patientrummen. Patienterna på Ekäsens slutna ungdomspsykiatriska avdelning fick själva välja favoritkonstverk till sina rum. Bildkonstnären Sanna Karlsson-Sutisna som startat och utfört projektet har velat ge värdighet åt patienterna och deras tillfrisknadsprocess genom att beakta patienternas bakgrund och för ungdomarnas del ge erfarenhet av att själv få välja konstverk. På det sättet har de själva konkret fått påverka sin egen miljö, vilket ökar det personliga välbefinnandet och främjar tillfrisknandet.

Sanna Karlsson-Sutisna undersöker konstens helande element. Hon är intresserad av ett konstruktivt förhållningssätt som strävar efter balans mellan människan och naturen. Djur och naturen är en stor andlig resurs och med hjälp av dem skildrar Sanna Karlsson-Sutisna det själsliga landskapet, vår ut-



veckling som människor och försöker öppna våra knutar.

Sanna Karlsson-Sutisna har skapat bild- och danskonst till vardagen och museer, gallerier samt scener runt om i världen i över tjugo års tid. Hon är känd för många offentliga arbeten i Helsingfors (Brunnsparken, Kajsaniemi, Centralparken, Metron på Järnvägsstationen), Birkaland, Lappland, Västra Nylands sjukhus och den permanenta Konstparken "Elämän Kukka" i Lillhoplax och "Elämän Kukka 2" i Arques la Bataille, Normandie i Frankrike.



Per-Edvin Persson erhöll franskt utmärkelsetecken



Frankrikes ambassadör i Finland, **ERIC LEBÉDEL**, och **PER-EDVIN PERSSON**.

SFV:s styrelseordförande **Per-Edvin Persson** erhöll den 16 november riddaretecknet av den franska Nationalförtjänstorden. Frankrikes ambassadör i Finland, **Eric Lebédel**, överlämnade utmärkelsen. Erkännandet kom för Perssons mångåriga insats för att främja kontakterna mellan Frankrike och Finland - ända från början av hans vetenskapliga karriär, och senare som direktör för vetenskapscentret Heureka i Vanda. Bl.a. har fyra Heureka-utställningar turnerat i Frankrike.

Nationalförtjänstorden är instiftades 1963 av Frankrikes dåvarande president **Charles de Gaulle**. Orden räknas som Frankrikes förnämsta orden efter Hederslegionen.

Bevingade ord

En läkare kan begrava sina misstag, men en arkitekt kan bara råda sina kunder att odla vildvin.

Frank Lloyd Wright



Nytt från Studiecentralen

Inmutning i det finska Finland



Catharina

GRIPENBERG

Biträdande kanslichef, chefredaktör
Svenska folkskolans vänner

SVENSKANS ÖVERLEVAD som levande språk i Finland är beroende av många faktorer, men bland de främsta är att vi svenskspråkiga syns och hörs i det finska Finland.

Vi förlitar oss ytterst på den starka rättstraditionen i Finland, men i praktiska termer är vi som minoritet även beroende av majoritetens välvilja. Trots att vi skall kunna lita på att lagen gäller bör vi även själva vara öppna, aktiva och inkluderande.

SFV satsar i enlighet med sin strategi på en inmutning i det finska Finland – bland de viktigaste åtgärderna är det årliga Brobyggprisets om 10 000 euro som skall tillfalla en person som genom egna insatser ökat förståelsen för det svenska i Finland. Priset har tilldelats Helsingin Sanomats tidigare chefredaktör Janne Virkkunen och direktören för Institutet för de inhemska språken, professor Pirkko Nuolijärvi.

TANKEN MED priset är givetvis förutom att premiera värdefulla insatser som brobyggare även att framhålla att var och en, med egna insatser, kan främja förståelsen för det svenska i Finland. Av speciell vikt för en levande tvåspråkighet är utbildning och vård på svenska garanteras idag och i framtiden. Det är en spännande tanke att man i sitt dagliga liv kan vara en ambassadör för hela Finlands tvåspråkighet.

SVENSKA STUDIECENTRALENS kansli i Vasa inbjuder tillsammans med Bildningsforum sina medlemsorganisationer till julgröt onsdagen den 19 december kl. 11-13 på kansliet i Vasa, Handelsplanaden 12 B 17. Runt en tallrik julgröt blickar vi framåt mot det nya verksamhetsåret och summerar det år som gått. Anmäl dig senast fredagen den 14.12.

Killgrupper

Inspirationsdag för killgruppsverksamhet blir det den 10 januari kl. 9-15 på Loftet, Rådhusgatan 28 i Vasa. De svenska föreläsarna och pedagogerna Jens Sjögren och Peter Lindberg inspirerar och vägleder dig i arbetet med att bemöta pojkar. Unga pojkar behöver få möjlighet att samtala kring viktiga frågor om livet. En del pojkar är vingklippta på grund av vuxna som på olika sätt har svikit dem. En del riskerar att bli marginaliserade ur samhället.

Killgrupper är en välbeprövad metod för att skapa miljöer där förtroende råder och pojkar får stöd i att växa till unga män. Kursledarna Jens Sjögren och Peter Lindberg har drivit ett killgruppsprojekt inom Svenska kyrkan. De verkar i den multikulturella smältdegeln i Malmötrakten i södra Sverige. Under kursen delar de med sig av sin kunskap i att bemöta pojkar och hålla killgrupper. Du får inspiration och konkreta verktyg för att starta upp och utveckla en egen killgruppsverksamhet. Målgruppen är personer som i sitt arbete eller i sitt frivilliga engagemang möter unga pojkar och vill få veta mer om hur man kan stöda dem.

Inspirationsdagen genomförs som ett samarbete mellan Kyrkans central för det svenska arbetet och De Ungas Akademi och deltagaravgiften är 30 euro. Anmälningar och förfrågningar till Frida Westerback, 040 765 0150, frida.westerback(a)dua.fi

IT3-kurser

Smidig kommunikation inom organisationen blir allt viktigare och viktigare. Internet erbjuder ypperliga verktyg för att underlätta kommunikationen inom organisationen. En kurs om kommunikationsverktyg hålls den 17 januari på Studiecentralens kansli i Åbo (Auragatan 1 C 13) och kursledare är Pasi Holmberg, projektledare för IT3 i Åboland. Vi bekantar oss med bland annat Yammer och Doodle. Kursarrangör: FSU:s IT3-projekt och Svenska studiecentralen.

I februari blir det också kurser i Digistoff 2.4. Under kurserna går vi igenom grunderna i Kulturhusets webbverktyg och deltagarna har möjlighet till personlig handledning i arbetet med den egna föreningens webbsida. Den första kursen hålls i Åbo (Åbo Yrkesinstitut, Klockringaregatan 9-11) den 7 februari kl. 18-20. Sista anmälningssdag är den 3 februari. Kursen i Pargas är den 14 februari kl. 18-20 och sista anmälningssdag är den 10 februari. Kursen i Kimito (Villa Lande) är den 28 februari kl. 18-20 och sista anmälningssdag är den 24 februari. Kurserna är avgiftsfria. Kursledare är Pasi Holmberg, projektledare för IT3 i Åboland.

Cirkelledarutbildning

Vad är en studiecirkel? Hur startar man en studiecirkel? Vad innebär det att vara cirkelledare? Hur utvecklar vi vår studiecirkel? Vilket stöd kan Svenska studiecentralen erbjuda? Om du är cirkelledare eller funderar på att dra igång eller delta i en cirkel är det här en ypperlig chans att få svar på alla frågor. Cirkelinspirationskvällarna är den 23 januari i Helsingfors, den 7 februari i Vasa och den 13 februari i Åbo. Kom med och hör om studiecirkeln som pedagogisk resurs och en erfaren cirkelledares synpunkter och kör sedan igång med en ny cirkel!

Inkludera flera

Det finns i dag sannolikt tiotusentals finlandssvenskar som av varierande orsaker inte har tillgång till nättjänster av olika slag. *InkluderaFlera* samlar folk till ett gemensamt nätverk för att dela information om vad som gjorts och vad som kunde göras för att få flera finlandssvenskar att bli glada och nöjda webbanvändare. Utbildningsdagen den 6 februari i SFV-salen i Helsingfors är kl. 13-16 riktat sig till organisationsaktiva som vill vara med och diskutera motverkandet av digitala klyftor i Svenskfinland. Följ med vad som händer i Facebookgruppen InkluderaFlera och håll också utkik efter #inkluderaFlera-hashtaggen på Twitter.

Mera information och möjlighet att anmäla sig: www.studiecentralen.fi och på www.facebook.com/studiecentralen.

Mari Pennanen



Fred Negendanck har många sidor

Fred Negendanck har varit pensionerad från Svenska Teatern sedan år 2000 men aktiviteten tar inte slut. Fortfarande kan publiken njuta av hans rolltolkningar – senast på Helsingfors Stadsteaters uppsättning av *Kungens tal*. Måleriet, som pågått ända sedan skoltiden har också fått en större plats i hans liv.

FRED NEGEDANCK framför en del av den egna produktionen i hemmet i Tölö, Helsingfors.

JAG HAR redan haft många avskedsföreläsningar och jag har många gånger sagt att den här uppsättningen blir min sista. Numera har jag lärt mig att inte säga så, säger Fred Negendanck.

En orsak till Negendancks fortsatt positiva inställning till scenengagemang är att *Kungens tal* på Helsingfors stadsteater som helhet varit en så alltigenom positiv upplevelse. Allt har klaffat.

– Själva spelandet men också repetitionstiden har varit så fruktansvärt rolig. Jag lockades med i den finskspråkiga pjäsen i rollen som hovmästare med att jag inte skulle ha några repliker. Näja, det blev ju nog repliker till sist.

Den mycket självkritiske Negendanck säger att den senaste rollen varit en där han känt sig riktigt varm i kläderna.

Mördande självkritisk

– Det är skönt då det inte funnits så stark inre eller yttre press, och det känts som om jag på riktigt vet vad jag sysslar med. Jag har alltid varit mördande kritisk mot mig själv och min förmåga.

Den starka självkritiken gällande teatern säger Negendanck att långt kan bero på att han inte fått någon formell utbildning på det området, och även rätt lite på de övriga konstnärliga områden han gett sig in på.

– Jag sökte ju nog i ungdomen till Ateneums grafiska avdelning, men aldrig till Konstakademin, jag kände mig för osäker på oljemålning. Och för att verkligen få fart på mig behövdes någon som **Ann-Marie Häyrén-Malmström**, som från att ha varit min teckningslärare blev både en mentor gällande alla mina konstnärliga ambitioner och en livskamrat. Hon var precis lika viktig då dansen kom in i bilden. Lika bra hade

jag kunnat bli bildkonstnär, men som det så ofta händer i livet så går det inte enligt planerna – eller snarare så att det egentligen inte ens finns någon plan, utan händelserna bara radas efter varandra, och i mitt fall på ett mycket lyckosamt sätt.

Negendanck var engagerad på Nationaloperan som dansör åren 1958–1969. Dans hade han inte sysslat med sedan barnsben, utan först från 15-årsåldern. Han tror att det faktumet delvis förklarar att fysiken till sist inte höll. Ett diskbrott läkte visserligen och satte inte direkt stopp för danskarriären, men ett annat lyckosamt sammanträffande vid samma tid gjorde att vägen till Svenska Teatern öppnade sig.

– Svenskis sökte skådisar till en uppsättning av *40 karat*, och av någon orsak tipsades rollbesättarna av en person som sett mig på Nationaloperan. Det var på många sätt ett märkligt byte och jag hade nog svåra kval, men i efterhand kan man ju säga att jag var en lycklig gosse.

Koreograf och skådis

Med sin bakgrund i dansen var det också naturligt att Negendanck fick jobba med koreografi. Precis som idag spelades även på 1970- och 80-talet mycket musikal och musikteater på Svenska Teatern.

– Tydligt hade jag läggning för koreografi också. Det har alltid varit extra roligt att jobba med icke-proffs, och få en trupp att dansa så att det ser bra ut. Det är inte alldeles lätt att hitta på rörelser som ser bra ut i sammanhanget, och att göra det så att ingen sticker ut i en grupp där talangerna är mycket blandade.

Förr uppskattade man enligt Negendanck inte den stora arbetsmängd som måste sättas ner

→ på koreografi.

– Förr i världen nämndes koreografen inte alls eller på sin höjd i förbifarten. Det gjorde också att publiken kanske inte förstod att uppskatta det arbetet, utan kanske trodde att skådisarna spontant kunde dansa ihop sig. Numera är det bättre ställt.

Negendanck tror att hans framgångar som koreograf även har sin upprinnelse i hans metodiska sätt att arbeta.

– Det går inte att improvisera om man vill bli bra. Jag räknade ut rörelsescheman, ritade på stora ark och ställde upp stickgubbar. Då truppen samlades fanns det mesta redan färdigt, trots att man förstas sedan fick vara flexibel och rätta sig enligt scenen och de fysiska betingelserna.

År av intensivt arbete

En koreograf kan ändå inte enbart förlita sig på tekniska kunskaper.

– Någon slags pedagogisk ådra måste där ju finnas. Tydligt har jag lite talang även för det – det uppstod aldrig några konflikter eller gräl på det arbetsområdet.

Arbetsbeskrivningen på Svenska Teatern utökades, även dräkt-design kom med i bilden. Samtidigt arbetade Negendanck också med många uppdrag utanför huset.

– Det finns en tioårsperiod i de flestas liv då energin är på topp och man orkar med en massa. I tillägg till huvudjobbet med repetitioner och skådespeleri var jag engagerad på andra teatrar, gjorde jobb på tv och med olika restaurangshower, bland annat **Marion Rung** och *Kivikasvot*. En tid tjänade jag mera pengar på tv-jobben än på huvudjobbet.

Konstskapandet tar över

För många tar medvetandets bild

av Fred Negendanck slut med dans och teater. Faktum är ändå att han också varit bildkonstnär ända sedan barnsben. Efter den officiella pensioneringen från teatern har konstskapandet fått ett allt större utrymme. Utställningarna har varit sammanlagt tio, den senaste 2011.

– Teater är ett tungt arbete, målandet har alltid varit en bra omväxling. Mina motiv hittar jag i naturen, även nära mitt sommarställe i Borgåtrakten eller i skärgården, men jag har också experimenterat med lite mer symboliska och abstraktare motiv.

Bland de tekniker som Negendanck använt sig finns oljefärger, tusch och fetkritor.

– Det har gått i perioder. Jag hade ju i början främst ambitioner att bli tecknare, men gjorde också en hel del i olja redan på 50-talet. På sista tiden har fetkritorna dominerat, men jag leker med tanken att åter satsa på oljemålning. Negendanck hör till den skolan som utgår ifrån att förmågan att teckna är utgångspunkten i konstnärlig målning.

– Det är först då man behärskar proportioner och till exempel trovärdigt kan teckna av en människa som kan man börja slänga sig fri och abstrahera.

Som så många andra konstnärer har Negendanck ibland svårt att sälja sina älsklings på utställningarna. Hittills har han sålt hyfsat, eller som han själv konstaterar:

– Räkningarna har jag kunnat betala.

– Men det finns alltid en eller två tavlor på varje utställning som man blivit så förtjust i att man hoppas på att ingen skall fara iväg med dem. Men jag har nog snällt sålt – om någon verkligen är intresserad och är villig att betala är det ju bara bra.



Teater är ett tungt arbete, målandet har alltid varit bra omväxling, säger **FRED NEGEDANCK**.

Olika konstarter stöder varandra

Många har under årens lopp frågat om det inte känns splittrat att syssla med så många, och så olika saker.

– Det kan verka splittrat, men å andra sidan finns det mycket överlappningar där du i det ena arbetet får ut något nytt genom att du är aktiv på ett annat område. Måleriet påverkar och påverkas till exempel scendesignen och ger också impulser till koreografin.

– Samtidigt är det ju aldrig bra att fastna i ett fack. Är man något av en mångsysslare har man ju flera ben att stå på, oberoende av ändrade smakinriktningar eller modenycker.



Salutorget. 2005



Frågeställning. 2009.



Blind date. 2009.

Fred Negendanck är också en ivrig fotograf.

– Då måleriet går trögare bru-

kar jag fotografera. Jag fotograferar nog digitalt men måste erkänna att jag är dålig på det tekniska

Det ovanliga namnet Negendanck

Fred Negendanck heter egentligen Manfred i förnamn. Hans farfar var inflyttad tysk och arbetade i tiderna på Algol. Under första världskriget lämnade de civila tyskarna Finland, och farfadern flyttade till Potsdam. Efter hans död valde hans son att som 26-åring flytta till Helsingfors för att gå i faderns fotspår med ett arbete på Algol. Där träffade han Agnes Nyberg, hemma från Tenala.

– Ingendera hade några speciellt starka konstnärliga ådror, om man bortser från att det i historien fanns en hel del spelmän på mammas sida, och att hon tyckte om att dansa. Pappa var matematiker. Kanske kombinationen stakade ut min framtid, säger Fred Negendanck.

och känner inte till alla rackarier på kameran. Men jag får hjälp att föra över bilderna på datorn.



Granholmen. 1988



Strandblock. 1966



La Graciosa. 2009



Topelius verk får heltäckande utgåva

DET ÄR första gången som Zacharias Topelius hela produktion ges ut som en textkritisk, kommenterad utgåva. Idén är att verken skall finnas tillgängliga både för forskare och för allmänheten, berättar den nuvarande redaktionschefen Johan Lindberg på SLS.

Lindberg är inte den första personen på posten. Arbetet med den gigantiska utgåvan inleddes år 2005, och sammanlagt har ett trettio-tal personer arbetat med verket sedan dess. För närvarande arbetar ett dussin personer med utgåvan.

Zacharias Topelius var en mycket produktiv författare. Han blev ättio år, och levde bokstavligen med pennan i handen – han skrev närapå om allt som pågick omkring honom och inom honom, och han behärskade ett stort antal litterära genrer.

– En stor lycka för ett projekt av det här slaget är att han höll god ordning på sina papper och sparade det mesta. Han var också pedantisk och noggrann då han skrev, handstilen är pryddig och lättläst, till och med när han gjort snabba anteckningar eller utkast, berättar Lindberg.

Massvis med material

Största delen av Topelius skriftliga kvarlåtenskap finns i Nationalbiblioteket. En del är manuskript till sådant som tryckts, men där ingår också material som aldrig getts ut, t.ex. föreläsningar, brev, anteckningsböcker, journaler och krönikor – över både personliga och

Svenska litteratursällskapet står bakom det jättelika samarbetsprojektet Zacharias Topelius Skrifter, där alla Topelius litterära verk och övriga skriftliga kvarlåtenskap publiceras så heltäckande som möjligt. Förutom de välkända historiska romanerna, dikterna, psalmerna, sagorna och skolböckerna ingår också journalistik, brev, dagböcker och föreläsningar. Alla verk ges ut elektroniskt och kommer att finnas fritt tillgängliga på nätet. SLS förlag kommer också att ge ut ett stort utval i tryck.



Manuskriptet till artikelserien »Anteckningar från det Helsingfors som gått», som publicerades i tidningen Finland 1885. Den första artikeln handlar om J.A. Ehrenström och C.L. Engel, männen bakom det nya empirehelsingfors. (Nationalbiblioteket, foto Janne Rentola)

politiska ämnen. Det finns också skönlitterära manuskript, utkast och idéer som aldrig har tryckts. Annat material finns i SLS arkiv, hos Finska Litteratursällskapet, samt i Bonniers arkiv.

– Manuskripten, både ofullständiga och kompletta, kommer att beskrivas och redovisas inom den nya utgåvan. Forskare och andra intresserade får helt nya sätt att fördjupa sig i Topelius verk och hans arbetssätt, berättar Lindberg.

Topelius gick ofta in och reviderade då det kom ut nya upplagor, han kunde ändra och skriva om långa partier. Av t.ex. *Hertiginnan af Finland* finns det tre olika versioner: en som gick som följetong i *Helsingfors Tidningar* våren 1850, en som gavs ut som bok samma år och en helt omskriven version från 1881.

– Det omfattande materialet har förstås varit en stor utmaning. I praktiken har det visat sig omöjligt att ge ut precis allting Topelius någonsin skrivit. Vi strävar ändå till att bli så kompletta som möjligt, berättar Lindberg.

En historisk-kritisk utgåva

Det är inte första gången Topelius publiceras som en samlad utgåva. Samlade skrifter af Zacharias Topelius gavs ut av Topelius mångårige förläggare Bonnier i 34 delar 1899–1907 (och en nystavad upplaga 1921–1922). Men den nya utgåvan blir alltså betydligt mer komplett – den första samlingsutgåvan betonade Topelius skönlitterära verk.



Topelius vid 27 års ålder. Efter en akvarell av F. Kaschenreuter 1845. SLS arkiv.

I nätutgåvan kan man läsa Topelius texter med kommentarer och med förklaringar.



→ – Den nya utgåvan blir också vad man kallar en historisk-kritisk utgåva. Utgåvan redogör för ändringar och tillägg under Topelius arbetsprocess, och för de revideringar som Topelius gjorde i senare upplagor. Samtidigt skrivs inledande texter och kommentarer som placerar in verken i Topelius författarskap och belyser deras historiska och litterära bakgrund, samt textens betydelse för samtiden och senare.

Standardiserad kodning underlättar sökningen

Topelius tryckta verk skannas och handskrifterna skrivs av, varefter de elektroniska texterna kontrolleras omsorgsfullt. Den nya utgåvan följer en internationell standard för kodning av texter, som medger avancerade sökfunktioner och olika visningsalternativ. Bl.a. överstrykningar, tillägg och andra ändringar i manuskripten kan visas i den elektroniska utgåvan. Också namn på personer och ortnamn kodas, för att vara sökbara.

– Det är inte enbart Topelius egen text som kodas, även de nyskrivna inledningarna och kommentarena kodas, och kan därför visas i rätt sammanhang, berättar Lindberg.

Publiceringen har nu kommit igång. Utgåvan av Topelius tidiga dikter *Ljungblommor* utkom 2010, samt bildverket *Finland framställt i teckningar* 2011. En kompletterande bildbank och bildverket *Finska vyer* lanserades hösten 2011, och *Noveller* utkom 2012. Den som längtar efter mer måste emellertid ha tålamod.

– Ett så här stort projekt tar många år. Till exempel *Fältskärens berättelser* väntar vi oss att kunna lägga ut år 2018, och hela projektet väntas bli färdigt först en god bit in på 2020-talet.

Albert Edelfelts skiss till porträtt av Topelius från 1889. Senare tryckt på postkort. SLS arkiv.



Utgivningsplan	
→ Ljungblommor	2010
→ Finland framställt i teckningar	2011
→ Noveller	2012
→ En resa i Finland	2013
→ Hertiginnan af Finland och andra historiska noveller	2013
→ Brev	2013
→ Dagböcker 1-3	2014
→ Övriga noveller	2014
→ Läsnig för barn 1-2	2014
→ Övrig barnlitteratur	2014
→ Familjeringar i geografi och historia	2015
→ Nya blad och Läsnig	2015
→ Övrig lyrik	2015
→ Dramatiska verk	2016
→ Övrig dramatik	2016
→ Journaler och christiani	2017
→ Naturnas bok	2017
→ Bekan om vårt land	2018
→ Fältskärens berättelser 1-4	2018
→ Vinterkvällar 1-3	senare
→ Planternas skyddslängor 1-2	senare
→ Publicistik	senare
→ Academia	senare
→ Förtäringar	senare
→ Finland i 19de seidel	senare
→ Religiösa skrifter	senare

Alla delar publiceras i den digitala utgåvan. → markerar de delar som också kommer ut i tryckt form. Planen för den tryckta utgåvan omfattar 14 delar fördelade på 23 band. Utgåvan förbehåller sig rätten till ändringar i senare delar och band.

Finansiering och samarbetspartner

Det omfattande projektet har många samarbetspartners och finansiärer i tillägg till huvudfinansiären Svenska litteratursällskapet i Finland.

Utgivningsprojektet, som ju har nationell betydelse, strävar aktivt efter att etablera samarbetsformer med andra institutioner som fonder, stiftelser, universitetsinstitutioner, arkiv och kommuner. Idén är att andra samarbetspartners kan stöda projektet finansiellt under bestämda tidsperioder, eller genom andra former av medverkan.

Finska Vetenskaps-Societeten var den första samarbetspartner som förband sig stöda projektet kontinuerligt under utgivningstiden.

Undervisningsministeriet har understött projektet med fokus på forskning samt utveckling av digitala arbetsmetoder och nätmaterial.

Svenska kulturfonden anslöt sig våren 2007 till raden av externa finansiärer genom att bevilja ett allmänt understöd för utgåvan.

Finska Kulturfonden stöder från hösten 2007 det delområde inom utgivningsprojektet som består av Topelius verk och manuskript om Finlands historia och geografi.

Svenska folkskolans vänner har understött delområdet Barn- och ungdomslitteratur inom utgåvan under perioden 2008–2010.

Nationalbiblioteket tillhör utgåvans samarbetspartner och bistår redaktionen med en rad tjänster och praktiska arrangemang. Som förvaltare av Topelius arkiv innehar Nationalbiblioteket en central roll för utgivningsprojektet.

Statens konstmuseum och dess enheter, Centralarkivet för bildkonst och Konstmuseet Ateneum, tillhör sedan januari 2009 utgåvans samarbetspartner.

www.topelius.fi

SFV:s medlemmar välkomnas till

Zacharias Topelius Skrifers seminarium

”Topelius – journalist, novellist och kulturgeograf”

Tid och plats: 14.1.2013 kl. 14-17
i Gr8:s festsal i Helsingfors,
Georgsgatan 18

Program:

*Redaktionsrådets ordförande
Clas Zilliacus:* Hälsningstal

Kanslichef Johan Aura,
Svenska folkskolans vänners hälsning

Utgivaren Katarina Piblflyckt:
En resa i Finland – texter och motiv
i omlopp

Redaktionschef Johan Lindberg:
Kommande utgivning

Kaffepaus, bokförsäljning

Utgivaren Pia Forssell:
Tidningsman med ambitioner.
Topelius som journalist och prosaist

Diskussion

Topeliuspriset utdelas av
Svenska folkskolans vänner
och **Finlands Svenska**
Publicistförbund

Fritt inträde för SFV:s medlemmar.
Antalet platser är begränsat,
förhandsanmälan sker via
www.sfv.fi/anmalan

Arrangörer:



FINLANDS SVENSKA
Publicistförbund

Helsingfors universitets nya
huvudbibliotek:

Arkitektur när den är som bäst

TEXT & BILD:
RABBE SANDELIN



En vilsam atmosfär genomsyrar byggnaden, trots att den har kapacitet att betjäna tusentals människor.

HELSINGFORS UNIVERSITETS nya huvudbibliotek på Kajsaniemigatan i Helsingfors är en arkitektonisk pärla. Biblioteket står på den tomt som i tiderna hyste klädvaruhuset Pukeva (inklusive varuhusets parkeringshus).

Det nya biblioteket är resultatet av att man år 2010 omvandlade det gamla universitetsbiblioteket till landets nationalbibliotek, och slog ihop tio av universitetets fakultets- och institutionsbibliotek till ett enda bibliotek. Idén var att samla all humanistisk vetenskapslitteratur (förutom beteendevetenskaperna) under ett tak, för att därmed även befrämja tvärvetenskaplig forskning.

Nybyggnaden *Kajsa* i centrum av Helsingfors är landets största universitetsbibliotek. Husets våningsyta är cirka 26 000 kvadratmeter, varav cirka 15 000 kvadratmeter hör till biblioteket. Antalet hyllkilometrar är 30. Biblioteket betjänar cirka 22 000 stu-

denter och över tusen lärare och forskare, men byggnaden skall även fungera som en inbjudande samlingsplats för alla stadens invånare. Vem som helst som bor i Finland och fyllt femton år kan låna böcker i biblioteket.

Redan 1996 blev Helsingfors universitet delägare i fastighetsbolaget på tomten, och ett studerandebibliotek installerades i den existerande byggnaden. År 2007 arrangerades en arkitektävling för nybygget, som vanns av arkitektbyrån Anttinen Oiva. Det vinnande förslaget prisades för sina personliga och modiga linjer, men också för att byggnaden passar bra in i gatans existerande byggnadsmassa med sina röda tegel.

Byggnaden har sju våningar ovan jord, och fyra underjordiska våningar. I tillägg till biblioteket finns även drygt 5 000 kvadratmeter kommersiella lokaler i byggnaden. Då man år 2009 be-

slöt skapa Helsingfors universitets bibliotek inkorporerades även bibliotekets gemensamma funktioner och administration i byggprojektet.

Byggskedet inleddes år 2010, och byggnaden överläts våren 2012. I början av september öppnades biblioteket officiellt i och med terminsbörjan.

Ljus och rymd

Biblioteket kännetecknas av ljus och rymd. En vilsam atmosfär genomsyrar byggnaden, trots att den har kapacitet att betjäna tusentals människor, och kryllar av liv.

Också en mulen vinterdag kommer mycket ljus in i byggnaden via de stora fönstren och takfönstren. Lösningen påminner på ett påtagligt sätt om hur viktigt naturljuset är för människan på våra breddgrader. I byggnaden har också det konstgjorda ljuset och armaturerna valts så att det naturliga ljuset aldrig känns utkonkurrerat, utan →



"I en tid av upphaussad image- och paviljongarkitektur är det essentiellt att beställaren skapar förutsättningarna för att riktig byggnadskonst föds." Ur Finlands kritikerförbunds motiveringar till Kritikens Sporrarpris, som gick till arkitekterna **SELINA ANTTINEN** och **VESA OIVA**.

de två kompletterar varandra på ett balanserat sätt.

Ingångsaulan domineras av en snillrik ljusgård som löper genom alla våningar ända till takfönstren. Linjerna gör att ljusgården nästan tredimensionellt ser ut att röra på sig då man går igenom aulan – från båda hållen ser dessutom aulans "lutning" mot den "bortre sidan" (beroende på var man står) likadan ut - en överraskande optisk effekt.

Ingen wow-arkitektur

Trots det onekligen moderna snittet kan byggnaden knappast definieras som s.k. "Wow-arkitektur". I Wow är ju syftet oftast är att med arkitektoniska stunttrick förbrylla åskådaren gällande byggnadens funktion, eller åtminstone

få nybyggnaden att sticka ut från den omgivande arkitekturen på ett uppseendeväckande sätt. Inte bara passar universitets nya huvudbibliotek fint in i Kajsaniemi-gatans rödtegeldominerade fasader – hela byggnaden känns som en hyllning till kunskapen och kunskapstörsten – till den mänskliga existensens bästa strävanden.

Prisbelönda arkitekter

Arkitekterna **Selina Anttinen** och **Vesa Oiva** kan gratuleras till sin skapelse. Finlands kritikerförbund tilldelade i april för första gången sedan 1961 sitt *Kritikens Sporrarpris* till företrädare för arkitekturkonsten. Motiveringen var träffande (min översättning): "Som exempel på den bästa byggnadskonsten i världen är Helsingfors

universitets nya bibliotek före sin tid. Den bästa byggnadskonsten är både tidlös och hållbar – och därför även en produkt av sin tid. I en tid av upphaussad image- och paviljongarkitektur är det essentiellt att beställaren skapar förutsättningarna för att riktig byggnadskonst föds, och att beställaren litar på arkitekten och ger även en krävande byggnad en chans att bli sig själv – utan att tumma på helheten, den arkitektoniska idén, utrymmet, ljuset och detaljerna".





Målgruppen är 15-19 åringar

De Ungas Akademi är aktivitet, kunskap och upplevelser

TEXT:
RABBE SANDELIN

DE UNGAS Akademi är en enhet i SFV-äga Studiecetralen, som jobbar för att unga oavsett bakgrund skall få inflytande över sina liv och känna sig självständiga.

– Vi är inriktade på personlig utveckling, ledarskap, gruppdynamik och organisationsverksamhet. I verksamheten och i våra utbildningar lyfter vi också fram fram livslångt lärande och demokratiskt tänkande, berättar DUA:s enhetsledare **Frida Westerback**.

DUA är inte en speciellt gammal enhet, verksamheten började 1997. Frida Westerback har dock arbetat längst i enheten, sedan 2002. Hon har sett behovet av ungdomsriktad verksamhet öka, speciellt på finlandssvenskt håll.

– Den finska motsvarigheten Nuorten Akatemia utgjorde impulsen till att skapa De Ungas Akademi. I början valde DUA liknande projekt som den finska organisationen och gjorde långt ”samma på svenska”. Rätt fort märkte man ändå att projekten och programmen måste anpassas för de finlandssvenska ungdomarnas behov – som dessutom kan se lite olika ut i de olika landsändorna.

Verksamhetsproducent **Cecilia McMullen** berättar att DUA har hela Svenskfinland som verksam-

hetsfält, men att betoningen av naturliga skäl ligger i södra Finland då huvudkvarteret är beläget på Nylandsgatan i Helsingfors.

– Målgruppen är åldrarna 15 till 19. Ett av de större projekten just nu är ledarskapsprogrammet Leda, som fått mycket bra respons, berättar McMullen.

En utomstående kan tycka att ledarskapsutbildning för högstadieelever låter lite långsökt, men Frida Westerback säger att entreprenörskap och företagsamhet – det vill säga de honnorsord som upprepas i framtidsdebatten – förblir tomma ord om man inte börjar i tid.

– Precis som den 17-åriga entreprenören **Kalle Ulff** konstaterade på den föreläsning vi ordnade med UngMartha nyligen: går man ut gymnasiet och därpå studerar 4 till 5 år, för att först sedan börjar fundera på de här sakerna, är det ofta för sent.

Nätverkssamarbete viktigt
Föreläsningen med Kalle Ulff var ett exempel på den sorts nätverksverksamhet och samarbete som präglar organisationsvärlden idag. DUA samarbetar också med skolorna, och många av kurserna är inlemmade som en del av skolundervisningen.

DISA (Din Inre Styrka Aktiveras) är en metod, där man i

grupp jobbar med att hantera negativa tankar och stress i vardagen. Man lär sig att identifiera negativa tankar och vända dem till något positivt, att tänka lösningsinriktat och man övar sig i att stärka den sociala förmågan och självförtroendet.

– DISA var ursprungligen riktat till flickor, men sedan hösten 2011 erbjuder vi även gruppsamhet för pojkar i högstadiet. Metoden är den samma som i DISA, men innehållet är anpassat med pojkar som målgrupp. Resultaten har varit bra, berättar Westerback.

I tillägg till projekt och program för unga ordnar DUA även utbildning och kurser för professionella inom ungdomssektorn, samt för organisations- eller kommunanställda.

– Som en liten och smidig organisation kan vi mycket fort förändra och utveckla vår verksamhet i samma takt som samhället förändras. Riktlinjerna bestäms i första hand av ungdomarnas egna behov och egna intressen.



ENTREPRENÖRSBEREAVN

Ledarskapsutbildning för högstadieelever är inte långsökt – vill man att entreprenörskap och företagsamhet inte blir tomma ord måste man börja i tid, säger **FRIDA WESTERBACK** och **CECILIA MCMULLEN** från De Ungas Akademi.



RABBE SANDELIN

17-åriga entreprenören **KALLE ULFF** föreläser under temat ledarskap och personlig utveckling.

DUA är en del av Studiecetralen, och får stöd för sin verksamhet från SFV, Undervisnings- och kulturministeriet, Stiftelsen Tre Smeder, Svenska kulturfonden, Märtha Gahmbergs stiftelse och Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne.

På kommande 2013

Inspirationsdag för killgruppsverksamhet

10.1.2012 klockan 09.00-15.00 Loftet, Rådhusgatan 28, Vasa i Samarbete med Kyrkans central för det svenska arbetet

Föreläsning om stresshantering med Cajsa Tengblad i Helsingfors i februari för mer information se www.dua.fi

DISA-samarbetet med skolorna i Huvudstadsregionen fortsätter

Leda-utbildningar hålls i Nyland och på Åland



FRIDA WESTERBACK

Bild från Leda-kurserna i Pargas i september 2012.



Helsingfors 25–28 oktober 2012

Som ystra kalvar på bokmässan

För tolfte gången ordnades bokmässan, Finlands största litterära evenemang, i Helsingfors Mässcentrum.

TEXT: BENITA AHLNÄS

PRICK KLOCKAN tio var det magiska klockslaget. Då öppnades dörrarna till Finlands största litterära evenemang. En förväntansfull publik höll nästan på att meja ner dörrvakterna i iver att hinna först till litteraturvännernas förlovade land i Helsingfors Mässcentrum. **Reinhold Enqvist** och **Gerd-Peter Löcke** hade på snabba ben tagit sig till Svenska folkskolans vänners monter där **Rabbe Sandelin** fanns på plats. Under devisen "Stig in i böckernas värld" fanns bland annat biografier om **Eirik Hornborg** och **Aleko Lilius**. Den förra av **Anna Lena Bengelsdorff** och den senare av **Marit Lindqvist**. **Victor Westerholm**, landskapsmålaren, har även han blivit föremål för en levnadsteckning av **Kjell Ekström**.

Som extra lockbete fick de som var intresserade av att teckna ett medlemskap i Svenska folkskolans vänners en valfri bok som gåva.

Medlem i "vännerna" kan man bli när som helst genom att kontakta SFV per telefon 09-684 4570, eller per e-post på adressen sfv@

sfv.fi. Vännerna finns också på Facebook, Twitter och YouTube. Som medlem får man tidskriften *Svenskbygden* som utkommer med fyra nummer om året.

SVENSKBYGDEN FANNS givetvis att tillgå i Svenska folkskolans monter. Därifrån var steget inte långt till avdelningen för De finlandssvenska tidskrifterna. Där träffade vi på arrangören **Thomas Rosenberg** i gott sällskap med **Viveka Högnäs-Mellner** från Brages Pressarkiv, **Oskar Skogberg** representerande *Ny tid* och **Marianne Green**, marknadsförare för ett av de nyaste tillskotten i den finlandssvenska tidningsfloran - *Est Elle*. Mångfalden av tidskrifter imponerade på mässbesökarna som hade flockats kring de dignande borden där de behändigt kunde förse sig med gratis-exemplar.

Bokbete

Det man kunde notera var att de ystra kalvarna på bokbete hade tagit för sig av godsakerna. Gratis kunde mässbesökarna fylla plastkassarna med både tidskrifter, pennor, plojmärken och an-



BENITA AHLNÄS

Välkommen till SFV:s monter!
RABBE SANDELIN och **CAMILLA NORDBLAD**.



RABBE SANDELIN

MARIT LINDQVIST, som skrivit SFV-boken *Aleko Lilius - med äventyret i portföljen*, intervjuas av **WIVAN NYGÅRD-FAGERUDD**.



RABBE SANDELIN

ANNA LENA BENGELSDORFF har skrivit SFV-boken *Eirik Hornborg - orädd sanningssägare och rättskämpe*. Intervjuad av **JANINA ORLOV**.



SFV:s **RABBE SANDELIN** och **REINHOLD ENQVIST** (Se *Svenskbygden* 3-2012) kollar in publiken från SFV:s monter.



BENITA AHLNÄS

Dignande bord med finlandssvenska tidskrifter övervakade av **THOMAS ROSENBERG** med **VIVEKA HÖGNÄS-MELLNER**, längst till vänster, **OSKAR SKOGBERG** och **MARIANNE GREEN**.

SFV är med på Vasa Bokmessa 20–21.4.2013

nan rekvisita toppade med karameller. För kraftigt rabatterat pris kunde man också köpa böcker och annat material. Stora kassar, bekväma skor och laddade kreditkort eller välfyllda plånböcker tycks vara förutsättningarna för ett lyckat mässbesök.

Hej

Hälsningsfrasen Hej låter annorlunda på finska än på svenska. Det var en inledande synpunkt på diskussionen om och huruvida det finns en glädje i tvåspråkigheten. **Cita Reuter** intervjuade journalisten och kulturskribenten **Pia Ingström** och läkare **Juhani Seppänen** utgående ifrån deras bidrag i boken *Kära Hurri!* med undertiteln 15 synvinklar på tvåspråkighet i Finland. I boken skriver Pia Ingström om sin "tvåspråkighets-histora". Juhani Seppänens uppsats är rubricerad Uger-hörnan eller tio scener på två språk. Han inleder med ett symptomatiskt konstaterande:

– På insändarsidan i Hufvudstadsbladet finns hela tiden skrivelser om att finlandssvenskarna inte får betjäning på sitt modersmål i butiker, banker, hälsocen-



...bokmässan



God trafik i SFV-ägda Atenas monter. **ELINA LAPPALAINENS** bok *Syötäväksi kasvatetut – Miten ruokasi eli elämänsä* erhöjll en månad efter mässan Fack-Finlandia-priset år 2012.

traler, på posten och så vidare. Jag har alltid undrat varför de här insändarna skickas just till Hbl. De som kan läsa dem kan också betjäna på svenska. Varför skickas de inte till Helsingin Sanomat eller andra finskspråkiga tidningar?

Cita replikerade med att om man skriver dylika insändare för den stora finskspråkiga dragen så kastar man sig ut i iskallt vatten.

Vad är en hundra procentig finne och kan man ha en tvåspråkig identitet var en av de frågeställningar som dryftades ur olika aspekter. Ett allmänt konstaterande som en truism var att tvåspråkigheten gör det lättare att lära sig andra språk.

Inte roligt att höra till en språkminoritet

Cita tycker att det är helt "kiva" att vara finlandssvensk medan Pia menade att det inte är roligt att höra till en språkminoritet. Juhani avslöjade att han tycker om att sitta vid ankdammen när åsken går. På middagar och motsvarande tillställningar blir han ofta placerad på en demilitariserad zon mellan finskspråkiga och finlandssvenskar.

Juhani kom in på den mycket omdebatterade tvångssvenskan i skolorna. Han undrade varför man bara talar om svenskan med förleden tvång. Är det inte måsta på att lära sig alla andra undervisningsämnen som t.ex. matematik?



Kära Hurri med **PIA INGSTRÖM** och **JUHANI SEPPÄNEN**. I mitten utfrågaren **CITA REUTER**.



Bokmässan drog detta år inte riktigt så mycket publik som året innan. **AGNETA RAHIKAINEN** (SLS) som ansvarar för området Den Finlandssvenska Boken, **STIG-BJÖRN NYBERG**, mässans programdirektör, och SFV:s kanslichef **JOHAN AURA** låter sig ändå inte bekommas.

Så till frågan om varifrån ordet "hurri" härstammar. Cita har hört att benämningen används om vargar.

Rena festen att öppna boken

– Det är rena festen att öppna boken Helsingfors i ord och bild konstaterade **Wivan Nygård-Fagerudd** som ledde samtalet om det ugnsfärska boken med historiska bilder och skönlitterära citat. Hon hade lyckats engagera två av bokens redaktörer, **Laura Kolbe** och **Lari Assmuth**, för en inspirerande pratstund om det rikt illustrerade bildverket om Helsingfors kring sekelskiftet 1900. Inspirerande så tillvida att det blev trängsel kring Svenska litteratursällskapets monter strax intill Tottiscenen där man kunde köpa den för många åtråvärda boken.

Laura sekunderad av Lari menade att bilderna aktiverar föreställningarna om hur Helsingfors tedde sig kring sekelskiftet. En del av vyerna finns kvar medan annat har fått ge vika för "asfalt och betong"

Lejonparten av bilderna är tagna av **Gustaf Sandberg** som var kryddhandlare med stort intresse för fotografering. Hans arkiv omfattar över 900 fotografier.



SFV:s kanslichef **JOHAN AURA** (t.v.) och Svenska kulturfondens direktör **LEIF JAKOBSSON** diskuterade stöd för finlandssvensk litteratur under ledning av **PETTER LINDBERG**.



Helsingfors i ord och prosa. **LAURA KOLBE** i mitten flankerad av **LARI ASSMUTH** och **WIVAN NYGÅRD-FAGERUDD** under överinseende av Edith Södergrans katt.

Av kärlek till böcker

Helena Lassila och Lena Långbacka är två inbitna litteraturläskare. De har båda valt att kombinera det egna intresset för att läsa med att träffa andra och diskutera böcker i en bokcirkel.

TEXT: MARI PENNANEN

JAG HAR flera år redan tänkt sluta och tänkt att jag borde skära ner lite, men det är svårt att sluta då det är så intressant och många vill att vi forstätter. Det ger faktiskt väldigt mycket, säger **Helena Lassila**.

Hon är filosofie licentiat och har bland annat undervisat i litteratur vid Uleåborgs universitet.

– Efter pensioneringen ville jag också använda min utbildning till nytta och nöje för andra litteraturintresserade. Fram till år

2001 arbetade jag som Arblslärare, och efter det var det flera som ville att vi skulle starta en studie-cirkel kring litteratur.

Helena leder två cirklar, en som träffas i Mårtensdals bibliotek i Vanda och en som ordnas i Ar-

LENA LÅNGBACKA



CAMILLA LINDSTRÖM, KARIN FABRITIUS, LENA MARANDER-EKLUND och **GUNILLA GRANBERG** lyssnar på guiden **MAGNUS SUNDMAN** på cirkelns kulturvandring i Åbo. Cirkelledaren **LENA LÅNGBACKA** tog fotot.



HELENA LASSILA leder två litteraturcirklar. Fastän hon tycker att det går åt mycket tid till att organisera allt, vill hon gärna fortsätta.

betets Vänners regi i Helsingfors.

– Det är bra att möjligheten att ordna en studiecirkel med Svenska studiecirkeln finns, för det är svårt att få stipendier och anslag för verksamheten, säger Helena.

Hon brukar ansöka om stipendier för att ordna författarbekämp, för statsunderstödet via Studiecirkeln räcker inte riktigt till det.

– Det går åt ganska mycket tid till att organisera allt och det är frivilligt arbete på egen bekostnad. Men läsecirklar förbättrar människornas livskvalitet, säger Helena.

I cirkelarna deltar främst kvinnor, men även några män. Åldern varierar från drygt fyrtio till över åttio år.

– Språket är också viktigt. Många uppskattar det svenska rum som studiecirkeln utgör, säger Helena.

Deltagarna läser en bok per månad och träffas en gång i månaden för att diskutera boken. Deltagarna väljer tillsammans vilka böcker de läser, utgående från en lista med förslag som Helena gör upp.

– Jag tar reda på vilka böcker som finns tillgängliga, både nya

men också äldre böcker. Ett problem är att det är väldigt svårt att få tag på lite äldre böcker, då böcker i bibliotek och bokhandlar idag har en kort livslängd. Redan efter fyra-fem år kan det vara nästan omöjligt att få tag på en bok som avskrivits då det kommit så många nya böcker, säger Helena.

Hon försöker välja böcker som inte är så ytliga, men alla ger upphov till intressanta diskussioner.

– Människor är så olika och har olika livserfarenhet. Det kommer fram fast vi håller diskussionen på ett mer allmänt plan och inte går in på privata saker. Man får veta sådant som man inte känner till på basen av sitt eget liv och öppnar vidare vyer, säger Helena.

Nya vinklar

Lena Långbacka leder en litteraturcirkel i Åbo och Pargas.

– Vi är ett gäng väninnor som tycker om böcker och ville ha en speciell orsak att träffas, berättar Lena.

Inom cirkeln läser de böcker och diskuterar dem. Någon gång har de haft gästande experter eller sett en film eller teaterpjäs som utgått från den litteratur de läst. Lena

Vem som helst kan starta en bokcirkel. Samla ihop deltagare och anmäl cirkeln på www.studiecirkeln.fi/cirklar. Där finns också mera information om studiecirklar.

gillar också att hon via cirkeln många gånger läst böcker som hon inte annars skulle ha kommit på att läsa.

– Vi försöker variera så mycket som möjligt. Mest är det skönlitteratur, men vi har också läst en del som är mera mot fakthållet och några debattböcker. I början läste vi rätt mycket ”kvinno-litteratur”, men nu är det nog väldigt blandat. Vi turas om att välja böcker och diskuterar oss fram till vad vi gemensamt tycker att verkar intressant, berättar Lena.

– Studiecirkeln är ett bra sätt att träffas kring ett tema som kan vara nästan vad som helst. Det är enkelt att börja. Svårigheten för oss har varit att hitta gemensamma tider då vi kan träffas, säger Lena.

Malmgård odlar enbart ekologiskt

Närmat handlar om kulturlandskap, inte om kilometer

TEXT: CAMILLA GRANBACKA
BILD: KRISTOFFER ÅBERG

Runt Malmgård, som är ett av Finlands få historiska slott, odlas det i dag enbart ekologiskt, med fokusering på forntida sädeslag. Grevparet Creutz strävar efter en hållbar roll i vår matkultur – tidens krav och konsumentens behov styr gårdens verksamhet.

AV VÅRA sjutton år som ekologiska odlare har de senaste nio åren inneburit en dramatisk utveckling. Det finns ett stort behov av ekologiska slutprodukter och vår omsättning har femdubblats, säger gårdens ägare **Johan Creutz**.

Malmgård var en av de första större gårdarna som gick över till ekologiskt jordbruk i Finland i medlet av nittioalet och är i dag ett av de största enskilda ekologiska jordbruken. Gården med sina 500 hektar åkrar är specialiserad på spannmål och oljevaxter samt förädling av ekoprodukter. Dessutom bedriver man turism och ölproduktion.

Platsen i sig och slottet med långa anor stöder på ett naturligt sätt eko-turism. Johan Creutz är den sextonde ägaren i tolfte generationen av 1880-tals slottet, vars historia sträcker sig ända till 1600-talet. När Svenskbygden besöker gården står han inför att guida en busslast pensionärer från

Tavastehus.

– Vi har cirka tiotusen besökare per år, säger han samtidigt som han tänder lampor i det imponerande nyrenässans-slottet inför gruppbesöket.

– Eko-produktionen har format en ny epok i Malmgårds historia. Det har fört in oss på nya tankenbanor och vi är mycket tacksamma för de åsikter som vi fått via våra besökare. Man kan säga att vi



I framställningen av bryggeriets produkter används inhemsk kornmalt, gårdens eget spannmål och vattenkraft. Resultatet är ett brett sortiment ofiltrerade, överjästa öl utan tillsatser. I sortimentet finns nu femton olika ölsorter. I Malmgård Dinkel ingår till exempel speltvete som smaksättare och i Blond Ale öländskt lantvete.

har skapat vårt koncept efter våra besökares krav och önskemål, inte våra egna idéer.

Tillsammans vandrar vi längs höstgula åkrar till gårdsbutiken och bryggeriet som finns nedanför slottet.

– Vårt ölbryggeri är en viktig strategi i vår mångfacetterade helhet. Öl är, märk väl, en jordbruksprodukt likt mjölk. Allt råmaterial finns här, utom humle som vi kommer att börja odla. I allt vi gör strävar vi till att alltid använda våra egna råvaror. Vi får även egen energi från vår fors och använder därmed bara trettio procent utomstående el.

Forntida sädeslag är näringsrikare

I den ombonade butiken står Johans fru **Kerstin Creutz** och radar in kryddor i en grönmålad trähylla.

– När vi öppnade gårdsbutiken för nio år sedan i gamla växthuset hade vi bara två produkter; ärtor och vete. Nu har vi flyttat till större lokaliteter i gamla ladugården, vi har tio personer som jobbar här med över hundra produkter, säger Kerstin Creutz.

– Allt efter som det funnits behov har vi förädlat mer av det som funnits på våra fält.

På hyllorna runt om i butiken står prydliga rader av påsar med nymalda och ekologiskt odlade spannmål, även ovanliga sorter



– Färskhet är vårt nyckelord, säger **KERSTIN OCH JOHAN CREUTZ** i Pernå. I korgen finns rosévinäger från egna vildrosodlingar, rybsolja, skorpor, färskt speltbröd, vetemjöl, emmersikt, dinkelöl, råg- och vetekli.

som emmer, spelt och öländskt lantvete. Kerstin Creutz berättar att Malmgård är en av de första att odla forntida sädeslag i Finland. Deras emmer används nu bland annat för pastatillverkning av *Pasta Factory* i Helsingfors.

Dessa näringsrika, tarmvänliga sorter ligger i ropet i dag. I Norge finns till exempel ett bageri som bakar endast på emmer och också i de övriga nordiska länderna kan man lätt hitta dessa gamla sorter i handeln.

– Vi har under åren som ekologiska odlare märkt att gamla spannmålssorter passar bättre i ekologisk odling än nya förädlade sorter.

Paret Creutz berättar att de i början levererade sina sädesprodukter i bulk nästan hundra procentigt utomlands, såsom England, Frankrike och Tyskland, eftersom den finländska marknaden inte då var redo att ta emot allt. Nu har situationen ändrats och de

levererar endast inom Finland till ett trettiotal återförsäljare. Efterfrågan är nu helt klart större än utbudet.

– Nu är tiden inne för att hitta samarbetsformer bland oss småproducenter. Men det är lättare sagt än gjort.

– Restriktioner och bristande logistik utgör en broms för att närmaten ska nå hela vägen fram till hyllan i stormarknaden. Regler och förordningar, som till exempel att man inte får sätta varor av olika slag i en och samma bil utgör ett av flera hinder.

Närmat - ett luddigt begrepp

I storkedjornas hyllor finns i dag många olika produkter som definieras som närproducerade. Man kan som konsument förundra sig över dessa gränsdragningar och definitioner. Många tror att närmat är ekologiskt, men det är det inte alltid. I matdebat-

ten ställer man lokalt och nationellt mot varandra men också inhemskt och utländskt. Livsmedelsindustriförbundet ETL menar att all inhemsk mat är närmat, eftersom också de stora aktörernas livsmedelsprodukter är gjorda på närproducerade råvaror.

– Jag tycker man ska vara försiktig att ställa det småskaliga mot storindustrin. Närmat och ekologiskt är helt enkelt ett alternativ. Det är två saker som kompletterar varandra, industrin kan inte få fram det slutresultat som man får i en mindre enhet.

– Om jag fick dra gränserna i närmatdebatten så skulle jag inte utgå från kilometersträckor utan istället fokusera på landskapen och deras olika matkulturer. Det skulle vara ett naturligt sätt att indela.

Kerstin Creutz menar att det gäller att uppskatta den egna maten och se värdet i den. Småskaligt och lokalproducerat är

→



För att få lönsamhet i odlingen har Malmgård gått in för vidareförädling av de odlade spannmålen.

inte ett problem utan en kulturell rikedom.

– Frankrike är ett ypperligt exempel på hur man utvecklat det närproducerade regionalt; man kan till exempel hitta lokala ostsorter på vilken bensinstation som helst.

– Vi strävar till att Malmgård ska få en roll i matkulturen, det vill säga i forskning och nutidens behov kring mat, i utveckling av recept och så vidare. Men den historiska tillbakablicken är ständigt viktig, vi lever alltid med historien.



I gårdsbutiken säljs nymalet och ekologiskt odlat spannmål – vete, råg, korn, havre, spelt, emmer, lantvete och svedjeråg. Även kallpressad rybsolja kommer från Malmgårds fält. I butiken finns också sylter, safter och vinäger från trädgården.



Malmgård, som ligger i Pernå längs med Forsby å, är en historisk plats med långa traditioner. Slottets nyrenässansbyggnad (ovan) är från 1880-talet, men gårdens historia sträcker sig ända till 1600-talet. Alltsedan dess har gården varit i grevliga släkten Creutz ägo. Malmgårds slott är ett privatägt hem.



Mikael



ERICKSON

Verksamhetsledare för Ålands Bildningsförbund r.f.
www.abf.ax • www.emil.ax

Samma idioter som skapat problemen kan inte lösa dem

Rapport från Landsbygdsriksdagen i Korpo, oktober 2012

OM NÅGON, så kan våra skärgårdsgrannar ställa till med kalas. Mat och dryck så det räcker, och dessutom jättegod. Grattis till ett lyckat arrangemang och många nya deltagare i Korpo!

Från Åland var jag den enda landsbygdsutvecklaren på plats. Sedan kom också två kommundirektörer från den östra åländska skärgården. En pratade om att han skulle få alla Brändöbor med sig om han berättade att deras mark skulle bli tio gånger mer värd om de tillhörde Finland. Verkligen? Ålänningarna vill börja gå i armen? Tiden är ur led. I stället för att jobba för Åland talar man för splittning. Jag har alltid sagt att det finns risker med att ge alla betydande tjänster till folk som inte har en känsla för Åland.

JAG ANLÄNDE på fredag kväll med skärgårdsfärjan. Åk med dem så fort som möjligt, innan turerna sparas in helt. På fem timmar hittar man vänner om man inte är blyg; bl.a. skall jag som en följd av resan värdera en frimärkssamling och hålla ett föredrag i Nagu.

Kvällen innan Landsbygdsriksdagen drog i gång satt jag (som var arrangör på Åland 2008) med Mia Aitokari (som var arrangör i Borgå 2010) tillsammans med några ordsbor. Jag föreslog att vi i vår resolution denna gång skulle satsa på något kort och koncist: **Allt är åt helvete!** Idén var att få lite medial uppmärksamhet. Eller att ens en enda människa skulle komma ihåg ett ord av resolutionen.

Alf Rehn talade, eller snarare skådespelade, i Korpo. Då han satte igång insåg jag att mitt förslag varit rätt. Också Rehn sade att man svamlat om samma saker i årtal, bl.a. ”innovation” – men inget händer, annat än att vi tänker trevliga tankar.

Rehn studsar omkring och det sprutar ur munnen i en melodisk svada. Han går på så till den milda grad att jag flera gånger skrattar så jag nästan gråter.

VAD ALF egentligen säger är: sluta mysa, sluta vara bekväma. Tala inte om innovationer då allt man producerar ändå är samma gamla smörja. Sluta önskedrömma! Alla kommuner kan inte vara *ekomatens Mekka* med nära till allt – trots att de flesta marknadsför sig som sådana.

IDENNA enkla analys har Alf Rehn hittat kärnan. Felet är att alla kopierar varandra, ibland utan att ens ta reda på vad man kopierar. Jag har jobbat lite nordiskt och lite lokalt, och vet hur fruktansvärt dåligt det är med nya idéer eller nya vägar att lösa gamla problem. Att apa andra är så lätt och bekvämt. ”Det bästa bedrägeriet är det som sker mitt framför ögonen på folk”, sade visst en amerikansk militär.

En farbror berättade åt mig att man nu efter kommundirektörens maste ringa fem samtal där det tidigare räckte med ett. Också inom EU vill man centralisera beslutsfattandet. Vilken blir medborgarens roll om vi går mot en global konglomeration med fem ekonomiska unioner, då inte ens det egna landet verkar ha inflytande på EU-besluten?

MITT BESTÅENDE intryck från den här Landsbygdsriksdagen blev att det tyvärr inte hjälper att en Alf Rehn kör på så han nästan flyger ur skorna. De flesta skrockade förnöjsamt åt resolutionen och åt Alf och hans ”galna” teser. Jag blev så trött på allt velande så jag till sist steg upp och citerade Albert Einstein: ”Samma idioter som skapat dagens problem kan inte lösa dem”. Det var tur att de som satt längst bak hade en vägg bakom sig. Ett par ”gubbar” skulle säkert annars ha ramlat av stolen. Efter trettio år som kommunalpolitiker borde de väl ha hört allt – men jag gissar att jag gjorde mig få nya vänner med det uttalandet.

Kulturhuset stärker positionen som webbleverantör

Nya verktyg på webben

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

Sedan Svenskbygden senast besökte Kulturhusets huvudkvarter i Helsingfors (Svenskbygden 2-20120) har Kulturhusets webbverktyg Digistoff utvecklats till ett system av världsklass. Det är nu ännu enklare än förr att skapa och upprätthålla snygga webbsidor. Kulturhuset är också banbrytare för de senaste nätteknikerna, som t.ex. öppen data.

KULTURHUSETS EGEN webbsida på kulturhuset.fi åter speglar tyvärr inte ännu den stora utveckling som skett på några år.

– All vår tid har gått åt till att utveckla våra verktyg och vår kundservice, men det skall bli bättre. Så småningom kommer man till exempel att kunna testköra vårt system på webben, innan man beslutar sig, berättar Kulturhusets VD **Ant Simons**.

Kulturhuset var bland de första som i tiderna kunde erbjuda ett fullständigt paket för dem som ville skapa en egen sajt för sin förening, organisation eller sitt företag (eller sig själv). Idén är att Kulturhusets grundpaket inkluderar både webbhotell (d.v.s. tekniken där sidorna fysiskt lagras) och ett sidbyggnads- och uppdateringsverktyg, så att användarna själva kan uppdatera sina sidor. Kulturhuset registrerar och upprätthåller även domännamnet.

Många insåg snabbt den nya idéns fördelar. Tidigare hade kan-

ske en förenings eller ett litet företags webbsidor kodats manuellt av en eldsjäl eller någon bekant, och då hände det lätt att kunskaper försvann i och med att personen inte längre fanns tillhanda. Med ett paket från Kulturhuset standardiserades verktygen och kundstödet.

Det första uppdateringsverktyget hade sina begränsningar och var inte i alla lägen speciellt enkelt att använda, men version 2, och speciellt den senaste versionen 2.4 närmar sig världsklass.

Kulturhuset kommer också inom kort att öppna upp sitt användarvänliga verktyg för design av sajter, *Stilbyggaren*. Först kommer en mindre gratis version och senare en större version som kommer att vara mycket intressant även för utomstående webbdesigners.

– Digistoff 2.4 är byggt så att det hela tiden hålls uppdaterat med de senaste webbstandarderna. Det betyder att alla våra sajter

inte bara idag utan också i framtiden ser bra ut och fungerar på den uppsjö av skärmstorlekar och apparater som folk använder för att komma åt innehåll på nätet, berättar Simons.

Webb-boom som grund

Kulturhuset startades i tiderna av Svenska kulturfonden, SFV och SSC, för att samordna den växande andelen ansökningar gällande webbprojekt som kom från fältet. Och fortfarande är Kulturhusets största kundgrupp de finlandssvenska föreningarna och organisationerna. Kulturhuset upprätthåller idag omkring 1 300 sajter, 700 domän, 3 600 e-postlådor och 2 000 bloggar. Via produkten Förbundswebb har också 1 500 medlemsföreningar i tretton finlandssvenska förbund gratis tillgång till Kulturhusets webbverktyg, 700 medlemsföreningar har redan nappat på erbjudandet.

Som webbleverantör är Kulturhuset banbrytare när det gäller nya tekniker på nätet. VD **ANT SIMONS**.



Unika egenskaper

Tack vare bakgrunden innehåller Kulturhusets produkter många unika egenskaper avsedda för den finlandssvenska verkligheten.

– När så många idag använder Digistoff så är det realistiskt att det skapas sajter och tjänster med helt användargenererat material från Svenskfinland, som www.evenemang.fi, www.foreningshus.fi och www.skolbok.fi

En växande kundgrupp är företag och privatpersoner.

– Det är en naturlig utveckling då våra produkter, verktyg och våra priser börjar vara så konkurrenskraftiga. En kraftig tillväxt på det här området skulle emellertid också kräva kraftiga investeringar, så i dagsläget växer vi organiskt, berättar Ant Simons.

För företagen och andra som behöver mer än en presentationssajt på några tiotal sidor kan Kulturhuset även erbjuda mer än färdigpaket. En stor del av omsättningen kommer idag från

skräddarsydda lösningar och mer avancerade, interaktiva projekt.

– Som exempel kan nämnas www.svenskaveckan.fi, www.abosvenskateater.fi och www.finlandsarenan.fi.

Öppen data

Kulturhuset ser också mot framtiden. "Öppen data" (se nästa artikel) är ett av de senaste slagorden på nätet, och det innebär att aktörer som producerar eller sitter på intressant material kodar det som läggs ut så att till exempel en tredje part kan skapa nya sökfunktioner som sammaför material från helt olika källor på ett spännande och intressant sätt.

– Här är åter Kulturhuset en banbrytare och bland de främsta i landet. Möjligheten att skapa öppen data kommer vi att baka in i vår verktygsmiljö, så att våra kunder automatiskt kan utnyttja den här nya tekniken, utan att göra egna nya investeringar.



Kulturhuset har kontor i Helsingfors, Vasa, och Åbo. Antalet anställda är 6.

Kulturhuset ägs av Svenska kulturfonden (60 %), Svenska folkskolans vänner (20 %) och Svenska studentcentralen (20 %). Bolaget verkar enligt marknadsmässiga regler, men ägarna tar inte ut vinst, utan eventuella överskott återinvesteras i verksamheten och kommer kunderna till godo som vidareutveckling av de verktyg och tjänster Kulturhuset erbjuder.

www.kulturhuset.fi

Pondus handlar om öppen och länkad data

Öppen data möjliggör helt nya nättjänster

TEXT: RABBE SANDELIN
BILD: LAURA OJA

Många organisationer och företag skapar intressant data. Det kan till exempel vara fråga om arkiv eller olika samlingar, eller statistiska uppgifter. Problemet hittills har varit att denna dataskatt förvaras med olika metoder på olika håll, och förblir där. Nu är det dags att öppna upp datan, säger Jessica Parland-von Essen, som är drivkraften bakom projektnätverket Pondus.

PONDUS HANDLAR om att på finlandssvenskt håll skapa verktyg för organisationerna att öppna upp och länka sina datasamlingar.

– Redan med att bara öppna sin datasamling eller sitt digitala arkiv får man stora fördelar; folk kan söka ordentligt i ditt material, och det ökar intresset och användningen av din webbplats. Det stora och intressanta steget sker emellertid om datan behandlas och sparas så att den även kan länkas. Då kan till exempel en tredje part skapa intressanta sökvägar där data från olika källor kombineras till något nytt och spännande – ofta på ett sätt som de ursprungliga insamlarna aldrig kommit att tänka på, berättar Parland-von Essen.

En sådan fin utveckling kräver två saker. Dels att organisationerna verkligen vågar öppna upp sina samlingar, och inte svartsjukt gömmer materialet bakom överdriven byråkrati eller betalsystem. De största bovorna på det området är oftast, underligt nog, organisationer vars verksamhet bekostas med offentliga medel.

Data om datan viktigast

– Det andra som krävs är att innehållet i datan kategoriseras rätt. Det är ingen idé med gemensamma sökningar som spänner över flera datakällor, om inte metadata, eller datan om datan, följer på förhand överenskomna riktlinjer.

Pondusprojektet går ut på just detta. Dels att slå fast hur vi skall definiera och kategorisera vår data i Svenskfinland (och dessutom så att den passar ihop med liknande internationella strävanden), dels att skapa teknisk dokumentation, så att datanissarna får allting att funka. Jessica Parland-von Essen har som chef för Brages pressarkiv, och tidigare i sitt arbete med SLS digitala arkiv, intensivt sysslat med de här frågorna.

– Metadata är den information som beskriver ett objekt, till exempel en text, en bild, en video eller ljudfil som man placerar på en webbsida eller i en databas. Varje objekt skall ha egen metadata, som skrivs in i en blankett, och

som blir ett slags innehållsförteckning för webbsidan eller databasen. Vi måste ha samma namn på samma typ av information och helst använda så likadana termer som möjligt.

För det här arbetet finns internationella standarder, som även Pondus följer. För finlandssvenska förhållanden skapar Pondus sedan egna tillägg som beskriver våra förhållanden.

Även en teknisk specifikation

– För att få detta att funka krävs också teknik, och Pondus utvecklar också de programmerings-gränssnitt som behövs för att allting ”bakom kulisserna” skall fungera. För tillfället provkors de nya lösningarna med några prototyper, bl.a. Brages pressarkiv har en testversion av sin sökfunktion som fungerar enligt det nya konceptet.

Pondus utvecklar också små fönsterapplikationer, eller s.k. widgetar, som kan ha specificerade informationsflöden. I detta arbete är den finlandssvenska webbleverantören Kulturhuset med – målet är att i framtiden kunna erbjuda de nya möjligheterna och tjänsterna till alla som beställer sina webbsidor från Kulturhuset (se föregående uppslag).

– Om man är intresserad lönar t sig att komma med i Pondus-



Öppen och länkad data gör att en tredje part kan kombinera data från olika källor till något nytt och spännande – ofta på ett sätt som de ursprungliga insamlarna aldrig kommit att tänka på, berättar **JESSICA PARLAND-VON ESSEN**.

nätverket. Det finns inga förpliktelser, de som deltar prioriterar själva när och hur rekommendationerna och standarder tekniskt implementeras, säger Parland-von Essen.

Det är en relativt enkel sak att beakta Pondusschemat och de tekniska anvisningarna om man utvecklar nya system eller förnyar gamla. Kostnaderna behöver inte alls bli stora, men nyttan av gemensamma format blir mångfalt större.

WWW.PONDUS.INFO



Carsten Jensen Med vind i seglen

TOVE FAGERHOLM

"Den här boken ska du läsa", sa en litteraturcirkelvän och stack Carsten Jensens sjuhundra sidor tjocka roman *Vi, de drunknade* i min hand. Författarens mörka, vresiga ansikte hade jag sett i TV-rutan, men jag visste ingenting om honom. Jag slog upp boken och läste den första meningen:

Laurids Madsen hade varit i himlen, men kom ner igen tack vare sina stövlar.

Med denna första mening blev jag fånglad av en dansk författare som vägrade släppa mig. Jag slukade hans roman, jag slukade allt jag kom över av honom och jag läste honom baklänges. Först läste jag de två Marstal-romanerna, sedan följde jag honom bakåt i tiden via essäböckerna och reseskildringarna för att avsluta med den nyaste boken *Nu. Upptäcktsresor 1978–2010*, som förde mig tillbaka till hur allt började. I *Nu* finns nämligen Carsten Jensens intellektuella självbiografi, han berättar om sitt ursprung och sin utveckling som skribent. Nu vet jag vem Carsten Jensen är. Kanske.

Ensamsegelaren

Carsten Jensen föddes år 1952 i den lilla staden Marstal på AERö som enda son i en sjömansfamilj. Han började studera litteraturvetenskap vid Köpenhamns universitet, en ung student med hjärtat till vänster, som inte riktigt

trivdes i den akademiska världen, där hans språk betecknades som "blommigt". Han slutförde sina studier och fick in en fot i tidningsvärlden, först som litteraturkritiker, men snart började han skriva resereportage, han blev "elev i verkligheten".

Journalistiken erbjöd honom den frihet han behövde. Han fick möjlighet att resa och rapportera från oroshärdar ute i världen. Om sin tid som krigskorrespondent skriver han:

Det finns en djup, personligt upplevd befrielse i att vara ett mellanled åt något större, och med befrielsen följer också en paradoxal osäkerhet, en irrationell frånvaro av rädsla och försiktighet, en stor, allomfattande känsla av att vara ett med världen och röra sig med lätta fötter på lina över en avgrund. Det finns en känsla av fullbordan i detta, och av tillblivelse också: en historia växer fram i dig, och det är bara du som kan berätta den.



Även journalistiken har sina extatiska ögonblick. Livet brukar dig, och du är en del av det.

Han är en ensamglare som nju-ter av att känna fartvinden i seg- len och avskyr stiltje. Han hävdar att han aldrig arbetat regelbundet i någon tidning och aldrig haft journalistkollegor. Det är ändå i dagstidningen *Politikens* spalter han blev känd genom sina samhällskritiska essäer, artiklar och reportage. Han har i sitt yrkes- verksamma liv alltid kämpat för oberoende och passar inte in i nå- got fack. Genom att stå utanför etablerade sammanhang bevarar han bäst sin analytiska och kritiska blick. Han känner sig obekvä- med titlar, vill varken kallas jour- nalist eller akademiker.

Kommentator, essäist, skarprätta- re. Så presenteras Carsten Jensen i *Politikens* treordsbeskrivning. Är det de orden som bäst samman- fattar hans person?

Jag väljer orden *sambällsdebattör, världsresenär, epiker*, väl medveten om att ordvalet är personligt och säger mera om beskrivarens prefe- renser än om Carsten Jensen själv.

Vi väljer att se det vi helst vi se. För mig är han en man som oför- färat riktar sin språkliga laserstråle mot allt som kränker hans rätts- känsla, men han är också en stor berättare. Vad han än gör stormar det omkring honom. Inte för ros skull är han av gammal sjö- manssläkt.

Samhällsdebattören

När Carsten Jensen uttalade sig om de olycksaliga Muhammed- karikatyrerna hamnade han i hårt blåsväder, men vägrade reva seg- len. Han kallade sig ansvarsetiker och ville diskutera konsekvenser- na av alla militanta beklännelser för yttrandefrihet som Muham- medkrisen gav upphov till. *Jag försvarar yttrandefriheten och det*



Photo: decltype

finns något jag vill använda den till, nämligen till att diskutera det sätt på vilket vi behandlar invand- rarna, skrev han. Polemiskt ra- seri utbröt när han påpekade att man kan vara för yttrandefrihet och likväl anse att ansvarsmed- veten självensur är civilisationens grundval. Hela yttrandefrihetsde- batten vittnar om en minnesför- lust vad gäller den mest elemen- tära människokunskap, ja rent av om civilisatoriskt förfall, anser Carsten Jensen. Plötsligt är poli- tikerna besatta av den nakna san- ningen och visar en närmast reli- giös tro på sanningens frigörande kraft. Vem skulle ha trott att några oövertänkta karikatyrteck- ningar skulle leda till uppblossan- de främlingshat i dansk politik?

Överhuvudtaget har Carsten Jensen inte mycket till övers för det politiska klimatet i Folke- tinget. Han skriver: *Deras inbör- des dispyter handlar om bordspla- cering vid maktens middagsbord.*

Vi har en samling osäkra män och kvinnor som upptas av huruvida de ska tala sanning eller ljuga.

År 2009 tilldelades Carsten Jen- sen till många danskars förtrytel- se *Olof Palme-priset* ”för att han är en kompromisslös och kunnig för- svarare av människans lika värde i det egna samhället och i världen”. Det är denna kompromisslöshet som förargat så många danskar. Hans svidande uppgörelse med den danska främlingsfientlighe- ten i synnerhet och de mediokra danska politikerna i allmänhet är obarmhärtig. Han har modet att vara pinsam, motstridig och till och med otrevlig. Själv säger han att *kompromiss* är språkets vack- raste ord. Det är en insikt han nått genom att lyssna till *Amos Oz*.

”Carsten Jensen får 400 000 kr för att kritisera Danmark”. Så lyd- de den bistra rubriken i *Politiken* när Palme-priset kommenterades. I insändarspalterna kallades han *hykler* och *kujon*.

Essäisten

Carsten Jensens essäer är kom- menterande tidsspeglar. De är skarpa, analytiska, ibland mot- sägelsefulla och kontroversiella, men alltid djupt uppriktiga. Han hör till den sortens människor som måste ta ställning, en intellektu- ell som vågar ta livet på allvar. För honom är alltid människan vik- tigare än idéerna. Själv säger han att han försöker göra skrivandet till en övning i tankefrihet.

I essäsamlingen *Konsten att se sig själv i nacken* ingår ett urval texter från det nya årtusendets för- sta år. Han analyserar med skär- pa globaliseringen, händelserna i världen efter den 11 september, USA:s utrikespolitik, det skövlade Afghanistan och talibanernas fall, men också Nietzsches mustasch och dokusåporna. Han är skeptisk, tvivlande och prövande och även dömande. Hans vassa och stun- dom också humoristiska iaktta- gelser hjälper läsaren att förstå sin samtid.

Han riktar, inte utan självironi, sitt sökljus mot vår självtillräcklig- het och trängsynthet och bristan- de ansvarskänsla. Globaliseringen har gett oss insikten att vår planet är liten och mänskligheten skröp- lig. Det är en förvirrande kunskap som vi inte riktigt vet vad vi ska ta oss till med. Vi skakar den av oss med att hävda att vi inte kan ta ansvar för folk i andra länder. Carsten Jensen skriver:

Tredje världen med dess fat- tigdöm och hopp, dess elän- de och förbluffande vitali- tet sitter redan på vår rygg, antingen vi vill det eller ej. Det handlar inte om att vara god eller elak mot de fattig- a, altruistisk eller egois- tisk, självupptagen eller full av medkänsla. Det handlar om konsten att se sig själv i nacken.

Han är världsmedborgaren som öppet tar ståndpunkt till det som sker i världen, men han är ock- så mycket män om sitt privatliv.

Vi bör kämpa för vår rätt att leva i två världar samti- digt, både i den gemensam- ma världen och i vår privata. I den gemensamma måste vi försöka hålla tillbaka rädslan och lyssna till förnuft- ets röst. I vår privata mä- ste vi skapa den kontinuitet, mening och helhet som den stora världen förvägrar oss.

Han skärskådar vårt förhållande till tiden. Vår tid, säger vi, men sanningen är, att tiden aldrig är helt vår. Vi äger den inte, vi formar den nätt och jämnt. Vi är aldrig ett med vår tid. Jaget är en kollision mellan tidsåldrar, en ständig brottyta, som konformism och an- passningsvilja kan ljuga om men aldrig helt dölja.

Världsresenären

Redan som nittonåring tillbring- ade Carsten Jensen ett halvår i In- dien, en värld som då föreföll ho- nom så absolut och ogenomträng- ligt främmande att den körde över hans spensliga, ännu blott spiran- de jag. Reslusten bara växte av vil- senheten.

Jag reste med en hunger efter en annan verklighet. Jag reste inte för att kom- ma närmare mig själv, inte heller för att komma bort från mig själv. Jag längta- de helt enkelt efter nya värld- ar på näthinnan. Och lik- väl var dessa resor privata. Länderna jag besökte stod inte på någon politisk dag- ordning. De var utforskade rum på min egen personliga världskarta. Det var därför jag åkte till dem.

De två reseböckerna *Jag har sett världen börja* och *Jag har hört ett stjärnskott* skrev han som roma- ner vilka utan tvivel in i mins- ta detalj var inriktade på verklig- heten. Det fanns bara ett fiktivt element i böckerna: den person som refererar till sig själv som jag. När han tog ett steg åt sidan om sig själv och såg på sig själv uti- från fann han en oväntad frihet. När han konstruerade sig själv som han skulle ha konstruerat en ro- mangestalt återfann han suverä- niteten i sin röst och kom i dia- log med sina egna ord.

I reseböckerna berättar han hur han ofta hamnade i situationer där han var ensam och utsatt, hän- visades till hjälp från främman- de människor vilka han skiljde ut mig från av skenbart oöverstigliga språkliga och kulturella barri-ärer. Han skriver:

Jag bemöttes emellertid all- tid med en framsträckt hand och det är den erfarenheten som ligger till grund för ti- teln i den första av mina re- seböcker, ”Jag har sett värld- en börja”. Vi kan bli män- niskor genom att utgå från allt det vi delar med andra. Det finns alltid en mö- tesplats som gör gemen- skap möjlig. Om och om igen har jag mött generosi- tet och samhörighetskänsla under måltider tillsammans. Mitt i de ständigt skiftande kulturerna har generositeten varit min resas röda tråd och verkliga fundament.

Jag har hört ett stjärnskott är, tycker jag, en av Carsten Jensens bä- sta böcker. Hans röst är mest hans egen när han lämnar den urbana miljön i sitt sökande efter det ur- sprungliga och äkta.

Det är en resa i Sydkorsets teck- en, en resa som korsar Stilla ha- vet, där himlen välver sig som en →

→ spegel över den oändliga blåheten. Det längsta uppehållet är i Nya Guinea med närliggande öar. Han besöker samhällen som saknar el och där det muntliga berättandet, riten och dansen är den underhållning som står till buds. Där blir han varmest välkommen som berättare. Han hittar undagömda samhällen dit den moderna civilisationen inte nått och människan ännu lever sitt liv utstakat av uråldriga regler och tabun i en paradiskt skön natur. Men är det ett paradiset? Och hur länge dröjer det innan den orörda naturen börjar exploateras och nutiden väljer in? Också där finns människor som betraktar paradiset som ett ohållbart tillstånd. Carsten Jensen skriver:

Kanske var det så att vi inte blev människor på allvar förrän vi vände ryggen åt idyllen. Vår natur var missnöjet. I det kämpade vår mänsklighet och vår gudomlighet med varandra och drev oss ut genom samma port som vi förr eller senare skulle knacka på igen.

Resan fortsätter via Påskön till Sydamerika, där fascism, politiska bombraider och försvunna indian kulturer ingår i det stora dramat under Södra korset.

Reseskildringarna förmedlar insikten att det finns mer som förklarar oss människor än som skiljer oss åt, oavsett hur olika våra bakgrunder är. Det är i det vi har gemensamt som vår mänsklighet består och det är därför vi talar med varandra.

Framtidsfilosofen

Den mest avgörande händelsen i Carsten Jensens liv var att bli pappa, 1996 föddes hans dotter. Först då förstod han vad rötter är. Att våra rötter bara suger näring ur det förflutna är vår tids sorgliga



GYLDENDAL/ISAK HOFFMEYER

missuppfattning. Nej, det är i stället mot framtidens land vi måste sträcka våra rotträdar och vår förankring som människor, den värld våra barn ska leva i en dag. Barnet är framtiden och far och mor måste rikta blicken mot horisonten, inte mot jorden under sina fötter. När man tar ansvar för sitt barn tar man också ansvar för alla dem som ska dela livet på planeten med detta barn.

Västvärlden talar inte längre om framtiden, och i nutidens limbo erbjuds vi ingen annan identitet än den som kommer från ett förflutet som genomlevts och avslutats. Vi identifierar oss med träden och rötterna som om det vore en dygd att inte röra sig ur fläcken.

Den människa som lever i nuet har stängt av de flesta av tidens dimensioner. Vi har vant oss vid att betrakta den mentala frånvaro som hindrar oss från att vara närvarande i ögonblicket som en brist. Vi ursäktar oss när tankarna flyger iväg istället för att vara ett med vår kropp. I själva verket är tankarnas flykt inte en brist utan en styrka, för vi kommer alltid tillbaka med något från våra utflykter.

Nuets människa är endimensionell, reducerad till en halv människa. Tankarnas flykt är en rikare, mer mångfaldig form av närvaro när vi ger oss hän i minnen eller utforskar framtidens möjligheter i dagdrömmar.

När jag läser dessa tankar hör jag plötsligt ett älskat eko. Det är en dikt av Harry Martinson. Det slår mig hur mycket Carsten Jensen och Harry Martinson har gemensamt:

Rädda dig på minnets stigar, för att där förbereda framtiden och nå den med ett annat vägspann än det som dagen spänner

Att verkligen leva är att våga välja sina vyer mera än att låta sig tvingas att välja sin verklighet ... Dröm gärna och helst vad tiden inte vill. Var otidsenlig framåt och bakåt

I nutiden bor livet trångt som i en cell. Där finns inga verkliga genomflöden för minnenas ande eller framtidens ande ... Nutiden är alltid till hälften en grav. Men minnenas vågor av förgångenhet och framtidens annalkande är brusande hav

Förmågan att se framåt är vår största egenskap som människor, men i vår tid också den mest försummade, ja till och med den mest

misskrediterade.

Den historielösa människan saknar också framtid. Den konsekventa människan är den som lever i många dimensioner på en och samma gång, och som inte ger efter för frestelsen att försvinna in genom nuets magiska port.

Epikern

Det var epikern Carsten Jensen jag först mötte och det är kanske främst romaner vi i fortsättningen kan vänta oss. Han säger själv att han har lämnat journalistiken bakom sig nu när han har funnit sin egen röst som romanförfattare. Reseskildringarna var en övning i romanskrivandets konst, och i de två Marstal-romanerna *Vi, de drunknade* och *Sista resan* har han använt mycket av reseskildringarnas teknik. Han har samlat en väldig massa fakta, minsta lilla skot på segelskutan är exakt återgivet, varje gatsten i Marstal ligger rätt placerad. De flesta av människorna har också vandrat över dessa däck och gator i verkligheten, men deras själ, deras tankar och ord har fått liv av författarens skapande fantasi.

LÄSLYCKA OCH intensiv njutning är det att läsa Carsten Jensens Marstal-romaner. Han följer en stor episk tradition i sitt berättande. Det är myt och skräna om havet och människan som har sitt ursprung hos **Homer**, som vi återfinner hos **Melville** och **Conrad**, liksom hos **Frans G. Bengtson** och **Harry Martinson** och även hos vår egen **Ulla-Lena Lundberg**. Marstal-romanerna ger prov på hur givande det är att läsa en historia som präglas av ett genomtänkt konsekvent genomfört motiv, där inte ens sjuhundra sidor innehåller ett ord för mycket och berättelsen drivs framåt med förlig vind i seglen.

Vi, de drunknade är en krönika som sträcker sig över hundra år, börjande med år 1848.

Det är berättelsen om den lilla staden Marstals storhetstid med Danmarks näst största segelflotta, då Marstal var kvinnornas, ankornas och de faderlösas stad. Fäderna var alla till havs. Om Marstal är romanens fixpunkt är havet den stora utmanaren, alltid i rörelse. Det glupska havet blir aldrig mättat, det kräver ständigt sin tribut. Havet och sjöfarten har gett Marstal både dess rikedom och dess sorger.

Carsten Jensen berättarteknik är intressant. Så fort han har fast jord under fötterna drivs berättelsen framåt av ett alltomfattande vi. Detta kollektiva berättande i vi-form står för skvallret, berättelserna och skrönorna som det viskas om i små rum och på kajkanten i småstaden Marstal där hemligheterna är allas egendom. Detta vi är vittne till åtskilliga öden, ett vi som uttrycker någonting allmänskligt och tidlöst, något som sammanbinder marstalborna. Det är stadens egen viskande röst som ger en märklig närvaro åt berättelsen. Framför allt är det männens samlade historia som berättas i vi-form. När fartygen lämnar hamnen och med vind i seglen sätter kurs mot världshaven övergår berättandet i jag-form, stundom tar en allestädes närvarande berättarröst över.

Lysande personporträtt i kombination med utomordentlig fackkunskap gör romanen till ett beaktansvärt stycke dansk sjöfartshistoria.

Sista resan har en huvudperson som står i centrum genom hela romanen, nämligen marinmålaren *Carl Rasmussen*. Också här har Carsten Jensen gjort ett omsorgsfullt förarbete och han har haft tillgång till marinmålarens efterlämnade korrespondens. Han har skapat ett gediget personporträtt, men också en idéroman om konstens väsen och konstnärens kamp och ambivalens gentemot det yttre och det inre ögat. Ständigt frå-

gar målaren sig vad den goda smaken kräver. Redan som pojke lovade han att han aldrig skulle gå med på att måla någonting fult. Han är en man som aldrig är nöjd och aldrig riktigt passar in. Han är hemlös i livet trots att han byggt sig ett stort vackert hus i Marstal där hustrun och de åtta barnen är väl försörjda. Hans tavlor säljer bra, ändå är det något som fattas. Fastän han avskyr att segla och vantrivs med mänsklig kontakt och instängdheten ombord på ett skepp ger han sig ut på sin sista resa som en desperat flykt från den stiltje han upplever i sitt liv och i sitt målalande.

Var det inte det som var konstnärssjärens förbannelse: att den kom så illa överens med tillvarons elementära krav?

ARBETET MED Marstal-romanerna har gett Carsten Jensen en välbehövlig distans och klarsyn. Han hittade hem till sig själv då han lämnade slagfältet och reportaget. Han har också hittat hem till läsarna och den krävande dialogen som förs i läslampans sken.

Favoritcitater:

Vi seglar inte för att det finns ett hav utan för att det finns en hamn

Carsten Jensen i översättning:

Jorden i munnen. En berättelse (roman) 1992

Jag har sett världen börja (reseskildring) 1997

Jag har hört ett stjärnskott (reseskildring) 1998

Konsten att se sig själv i nacken (essäer) 2003

Vi, de drunknade (roman) 2008

Sista resan (roman) 2009

Ut. Upptäcktsresor 1978 – 2010 (essäer och artiklar) 2011



Gustaf WIDÉN

Journalisten och författaren Gustaf Widén är medlem av SFV:s styrelse.

Olof Palme – för stor för Sverige?

SVERIGE HAR problem med bilden av sin störste och mest karismatiska politiker i modern tid, Olof Palme.

Traumat efter mordet på statsministern i Stockholms centrum den 28 februari 1986 har aldrig riktigt bearbetats. Att ingen mördare blivit dömd, även om mycket tyder på att den åtalade men frikände uteliggaren Christer Petterson verkligen var skyldig, förstärker förstås känslan av rättsstatens misslyckande.

Palme var älskad och hatad. Nya generationer växer upp utan personliga minnen av honom, men måste ändå på något sätt ta ställning till hans insats: var han en god människa eller en maktfullkomlig despot?

SVARET KAN aldrig bli entydig, eftersom Olof Palme var en så komplex personlighet. Man fångar honom inte i en enda bild; porträttet skiftar mellan ljus och skugga. Och eftervärlden har ju ofta svårt för det idealiserade, därav den smutskastning som man inte minst inom filmindustrin gärna ägnar sig åt. Den färiska thrillern *Call girl* målar upp en lätt igenkännlig svensk regeringschef som pedofil och sexköpare, något som det inte finns minsta

belägg för i den forskning – främst de lysande biografierna av Henrik Berggren och Kjell Östberg – som ägnats Palme.

Men till all lycka existerar också motpolen, den rent dokumentära filmen "Palme", som i höst visats både på svenska och finländska biografier och under julen får sin uppföljning i en tredelad teveserie. Det är en berättelse som skakar och berör. Hur ofta ser man biopubliken lämna salongen med tårar i ögonen?

Regissörerna Kristina Lindström och Maud Nylander har fått tillgång till ett fantastiskt arkivmaterial. Olof Palme var i många avseenden en modern politiker, inte för inte jämförd med John F. Kennedy. Skickligt använde han massmedierna för att föra fram sitt budskap, antingen det gällde inrikespolitiska tvistefrågor eller internationella problem.

ÖVERKLASSPOJKEN PALME – uppvuxen i makteliten på Östermalm i Stockholm – gjorde allt för att framstå som en vanlig svensk med radhus i förorten och enkel sommarstuga på Gotland. Hur kunde han svika sin borgerliga bakgrund och bli socialdemokrat? undrade många. Var det bara för att han såg en politisk karriär öppna sig om han följde landsfadern Tage Erlander i spåren?



OLOF PALME, älskad och hatad. Bilden av Sveriges störste politiker i modern tid växlar ständigt mellan ljus och skugga.

Jag tror inte ett ögonblick på den tolkningen. Dokumentärfilmen visar med övertygande kraft hur Palme under sitt studentår i USA fick upp ögonen för grundläggande samhällsliga orättvisor. Hur han efter återkomsten metodiskt arbetade sig fram till en politisk plattform, där han hade möjlighet att agera. Demokrati, jämlikhet, frihet blev honnörssord som han aldrig gav avkall på. Och det mest imponerande av allt är förstås hans utrikespolitiska insats. Det fordrades mod för att trotsa USA under Vietnamkriget, att tala om sovjetledarna som maktens kreatur, att kalla stormakternas själv tillräckliga ledare för "satans mördare". Ute i världen hyllades han, men på hemmaplan blåste snålare vindar.

Det existerade ett rent konkret Palmehat. I filmen berättar sonen Märten Palme hur stämningarna också märktes i skolmiljön; statsministerns mobbade pojke hade helst sett att hans far varit en mindre omtvistad person.

Till dokumentärens ovanskliga pärlor hör för övrigt familjens egna smalfilmer. Olof Palme kopplar av, leker lyckligt med barnen, tillsammans läser de sig om somrarna på Gotland igenom hela den klassiska barnlitteraturen. Sällan kommer man den privata människan bakom politikermasken så nära.

JÖRN DONNER, en av många intervjuade i filmen, säger att Palme kanske var alltför intelligent för Sverige. Det ligger mycket i den iakttagelsen. Sällan har man i den politiska eliten mött en så utpräglad intellektuell gestalt, briljant i sina resonemang på alla de språk han behärskade. Palme andades formligen via litteraturen, att han var den förste som i svensk press recenserade Norman Mailers senare så berömda roman "De nakna och de döda" säger mycket om hans kapacitet. Till de sena årens stora besvikelser hörde att kulturfolket tidvis vände honom ryggen.

Delvis kunde han förstås skylla sig själv. All maktutövning sätter sina spår. Palme gjorde åren före sin död misstag som förmörkar den annars så ljusa bilden. Det fanns en trötthet i blick och åtbörder, han var märkt av vardagsslitet inom en inrikespolitik där den till synes ständigt stigande välfärden ändå måste följas av en nedgång. I debatten blev han arrogant och elak, något som väljarna inte gillade. Men när de borgerliga motståndarna var så korkade!

Kanske Olof Palme faktiskt var alltför stor för ett så litet land.

Det behövs fler som vill bli skolfarfar

– Det gäller att fylla sina dagar med liv, inte bara sitt liv med dagar. Jag har aldrig haft så roligt som efter pensioneringen, då jag med förväntan såg fram emot ytterligare många verksamma år i frivilligverksamheten som skolfarfar. Det berättar Sten Lindholm, som nu hoppas att allt fler vill gå med i verksamheten.

TEXT: RABBE SANDELIN

BARN HAR i dag ett stort behov av vuxenkontakter. Föräldrarnas och barnens gemensamma tid minskar och far- och morföräldrar bor ofta långt borta. I skolan har lärarna fullt upp med alla nya arbetsuppgifter och allt större klasser. För att avhjälpa bristen på vuxna i barnens liv har man i flera skolor i Finland tagit med far- och morföräldrarna i skolvardagen. De finns där som medfostrare och en extra resurs för barnen.

Sten Lindholm hörde till de första som var med och satte igång skolfarfarverksamheten för tio år sedan. Impulserna kom från Sverige, men Sten Lindholm hade upptäckt behovet redan på 1980- och 1990-talet då han föreläste om sina resor i Afrika i lågstadiet i Sibbo, Paipis skola. Idag drivs skolfarfarverksamheten i Folkhälsans regi i hela Svenskfinland.

– Skolfarfaruppdraget är en social verksamhet på årskurserna 0-6 i grundskolan. Verksamhetens syfte är att främja barnens utveckling och berika deras liv. Skolfarfar bygger broar mellan generationerna och fungerar som kulturbärare och trygghetsfaktor för barnen, berättar Sten Lindholm.

– Barn är så intresserade! De vill höra berättelser från förr –

speciellt mina erfarenheter från krigsåren väcker mycket intressanta diskussioner.

Stöd för lärarna, inte ersättare

Skolfarfars närvaro i klassrummet utgör också ett stort stöd för lärarna. Han utgör också ett viktig vuxen manlig rollmodell, som med sin närvaro kan ha lättare att observera negativa tendenser, t.ex i de fall någon elev mobbas eller på annat sätt placeras utanför klassgemenskapen.

– Men det är inte fråga om något tungt uppdrag. I regel är jag på plats en dag i veckan, men det finns inget egentligt schema – passar inte någon dag så tar man en annan. Huvudsaken är kontinuiteten på sikt.

Uppdraget är dock inte slut med besöket i skolan. Skolfarfar är en förebild även utanför det egentliga skolarbetet, och bjuds in till avslutningar och andra fester, och finns med på utflykter, teaterbesök och exkursioner.

– Visst har jag hållit några Svenska dagen-tal också, berättar Lindholm.

Till vardags är det viktigt att skolfarfar är lyhörd för vad barnen har att berätta, och bemöter dem på deras egna villkor för att skapa lugn, uppmuntra, trösta, sva-

ra på frågor och dela med sig av egna livserfarenheter.

– Det gäller att vara medveten om de signaler man ger barnen och absolut inte favorisera någon utan låta alla få lika delar av skolfarfars engagemang. Man skall framför allt vara sig själv och inte spela några roller. Barn är oerhört intuitiva och känner direkt om man gör sig till eller börjar dra en roll. När skolfarfar fokuserar på barnets verklighet, så känner barnet sig sett och bekräftat.

Lindholm poängterar att skolfarfar varken konkurrerar med föräldrarna, läraren eller några andra yrkeskategorier i skolan. Det är läraren som har det pedagogiska ansvaret och det är på lärarens initiativ som skolfarfar får berätta om hur livet tedde sig förr, eller underhålla med något trevligt såsom bingospel, frågelek, lära sig att knyta slips o.s.v.

Krävande men stimulerande

De personliga kvalifikationerna och samspelet med elever och lärare avgör hur skolfarfar på bästa sätt kan genomföra sin medverkan i skolsamarbetet.

– Rollen är ibland krävande, men samtidigt en stimulerande och intressant uppgift som skiljer sig från skola till skola och ut-



Skolfarfar bemöter lågstadiebarnen på deras egna villkor för att skapa lugn, uppmuntra, trösta, svara på frågor, och dela med sig av egna livserfarenheter, berättar **STEN LINDHOLM**.

formas i samråd med skolledningen. Redan efter en kort tid upplever många skolfarfäder skolbarnen som "sina" barnbarn och eleverna ser skolfarfar som "sin" farfar.

Lindholm säger att det är fråga om ett utbyte. För att bäst kunna förstå barnen och deras behov av stöd, behöver skolfarfar och lärarna även gemensam tid.

– Det är lika viktigt att skolfarfar får information om barnens bakgrund, som att betydelsefulla händelser som inträffat när skolfarfar varit tillsammans med eleverna t.ex under rasten rapporteras till lärarna.

Och ju bättre samspel skolfarfar

har med föräldrarna, desto bättre kan han genomföra sin uppgift.

– Det gäller det att passa på när det ges tillfälle att delta bland annat i skolans föräldramöten. Man har då tillfälle att berätta om erfarenheter och händelser från skolsamarbetet. Skolfarfar kan på detta sätt utvidga sina vuxenkontakter och blir också viktigare i den grupp som har barnen i centrum. I sin roll som skolfarfar blir han ett välkänt ansikte i skolan och dess grannskap. Han kan till och med uppfattas som skolans ambassadör, både under "arbetstid" och i sitt privatliv, berättar Lindholm.

Fler med!

Efterfrågan är idag stor, och Sten Lindholm säger att det behövs fler som kan komma med.

– Man bör vara rörlig och i relativt gott skick, så lite yngre pensionärer är nu mycket välkomna med som skolfarfar eller skolfarmor. Folkhälsan ordnar också varje vår och höst inspirationsdagar för den som är intresserad.

En skolmormor kan enligt Sten Lindholm förstås vara precis lika bra som en farfar.

– Ett faktum är ändå att kvinnorna är i majoritet i lärarrummen, så den vuxna manliga förebilden är nog så viktig. Man kan gott säga att dagens barn ofta inte har samma kontakt med farfarsgenerationen på det sätt som barn hade förr. Detta är något av det roligaste jag hittills upplevt och kan varmt rekommendera denna fina verksamhet till alla som känner för det.

Bakom Farfar i skolan står Svenska Pensionärsförbundet, Folkhälsan, Förbundet Hem och Skola samt Helsingfors stads utbildningsverk. För att jobba i skolan förutsätts inte att du själv är far- eller morförälder eller har egna barnbarn i skolan. Det som behövs är lite extra tid, en positiv inställning till barn och en vilja att dela barnens och lärarnas livliga vardag.

Arbetsinsatsen anpassas till varje enskild skola. Grundtanken är att man duger som man är, det är närvaron som räknas. Du beslutar själv i samråd med skolan hur mycket tid uppdraget omfattar – en eller två förmiddagar/eftermiddagar per vecka kanske känns lämpligt. Du jobbar utan ersättning, men de flesta skolor bjuder på lunch.

Intresserad? Kontakta John Nordblad (Vasa), 050 554 44 84, Gun-Britt Aminoff (Helsingfors), 09 315 5535, Margó Storm (Åbo), 02 278 6215, Marcus Karlsson (Åland) 040 837 5777, eller e-post: farfar@folkhalnsan.fi

Finlandssvensk pedagogik på export

Mönsterskolan i Mariefred

Vi har på sistone ofta fått läsa bekymrade analyser av hur det går utför med den finlandssvenska skolan. Den sackar efter den finska, heter det. Efter ett besök på Gripsholmsskolan i Sverige får man lust att säga: släng er i väggen!

MARIEFRED, invid det magnifika slottet Gripsholm, har man på några år lyckats bygga upp ett pedagogiskt paradiset, åtminstone i svenska ögon. Och det uttryckligen med finlandssvenska krafter.

Den första upplevelsen är smått bisarr: du stiger in i ett rikssvenskt lägstadium, och möts av idel finlandssvenska lärarröster. De flesta österbottningar, och några västnylänningar. Och husmor sedan, husets uppenbara hjärta - hon talar helst finska. De infödda svenska lärarna är faktiskt i minoritet, eller bara tre stycken av totalt elva.

Och atmosfären sedan! Man var inte förvarnad om mitt besök, så elever och lärare hade inte smilat upp sig för min skull, eller städat extra i knutarna. Ändå är det väldigt prydligt och hemtrevligt överallt, och samtalstonen glad, lågmäld och artig. Fjärran det larm som vanligen möter en i skolkorridorerna. Alla elever som kommer emot en hälsar, artigt och belevat.

Nästan för bra för att vara sant. En finländsk modellskola, i Sverige?

Ett telefonsamtal till Övis

I bakgrunden ligger diskussionen kring den (riks)svenska skolans eländiga tillstånd. Kritiken har varit massiv och man har på statligt håll börjat göra kraftanstängningar för att lyfta den svenska skolan. Och då ofta kastat avundsjuka blickar på grannen i öster.

En som velat göra mer än enbart kasta avundsjuka blickar är Ulf Jonströmer. Sedan några år bosatt i en pampig herrgård mitt emot Gripsholm ville han göra sitt för att förbättra den svenska skolan. Och det rent konkret genom att starta en helt ny skola i Mariefred, en pittoresk småstadssidyll med knappt 4 000 invånare. Jonströmer väljer målmedvetet den bästa möjliga sakkunskapen, och stannar snabbt för Finland. Och eftersom det finns lärarutbildning också på svenska riktas blickarna mot Vasa. Ett telefonsamtal till Övningsskolan vid Pedagogiska fakulteten, sommaren 2009, och snabbt är Nina Lidfors vidtalad. Då lektor och rektor vid Övis och i beråd att tillträda som rektor vid Sankt Olofsskolan i Åbo.

Bjärnä och tjinuski

Det handlar helt uppenbart om en själarnas sympati. Hon packar omedelbart väskan, far till Mariefred och börjar rekrytera personal från Finland, många av dem hennes tidigare elever. De ställer gärna upp, och varför inte - för sällan har man möjligheten att tillsammans bygga upp en skola, precis som man vill ha den!

Och nu, några år senare, sitter jag här i hennes arbetsrum för en

TEXT & BILD:
THOMAS ROSENBERG

pratstund. Att Nina Lidfors brinner för sitt arbete blir klart från första stund, och här har hon fått den fantastiska chansen att förverkliga alla sina drömmar.

Inte bara lärarkåren utan också en del av läromedlen och annat material är hämtat från Svenskfinland. Bland läromedlen finns t.ex. det bekanta häftet "Bunden handstil", med handstilsövningar. På min fråga om inte handstilsexemplen, med ord som Bjärnä och tjinuski, väcker negativa reaktioner svarar Lidfors att alla tycker det är helt OK. Detsamma gäller euro i matteuppgifterna. Och tänk att man hos oss kasserade alla matteböcker bara för att vi övergick till euro.

Ordning och reda

Allt på Gripsholmsskolan är väldigt välorganiserat, och varje arbetsvecka avslutas med att lärarna lägger ut nästa veckas schema på skolans webbplats. Och inte bara det utan också den gångna veckans: varje klass har sin egen blogg som respektive lärare ansvarar för. Den uppdateras hela tiden med en massa skojigt material. Gripsholmsskolans webbplats visar att den faktiskt fungerar som en öppen och aktuell anlagstavla för alla parter inom skolan.

Webbplatsen är samtidigt en del av rektorns tydliga ledarskap. Nina Lidfors säger att hon kontinuerligt följer med det som lärarna lägger ut, vilket gör att hon hela tiden är a jour med det som sker i skolan. All post mellan lärarna och föräldrarna går också över nätet, varje vecka.

En dator per elev

Det är kanske just detta som är den viktigaste innebörden i Gripsholmsskolans "finländska inslag", dvs. ledarskapet. Rektorn utstrålar det omedelbart, och det märks i hela skolan. Här råder det ingen tvekan om att det finns ett klart mål, och att man strävar dit tillsammans. Lidfors, själv gammal handspelare (hemma från Sjundeå), är van vid att lagspel måste fungera, och att man måste vara tydlig:

- Det vi säger att vi gör skall också synas.

På webbplatsen kan man läsa att skolans mission är att vara en förebild för andra skolor både vad gäller utbildningsresultat, trivsel och sammanhållning. Och att man efter årskurs 3, 6 och 9 skall kunna redovisa resultat som är helt i nivå med vad ett antal erkänt framgångsrika svenska och utländska skolor kan uppvisa.

De pedagogiska tyngdpunkterna i arbetet är fyra, varav den första är den "finländska", dvs. tydligt ledarskap och finländsk kravnivå. Den andra är hälsoprofilen, med satsning på fysiska aktiviteter, den tredje "en-till-en", dvs. en dator per elev, och den fjärde "heartware", som står för mental träning. För varje tyngdpunktensområde har skolan en egen mentor, och inte vilka som helst utan samtliga är betydande auktoriteter på sitt område.

Ifråga om datoriseringen torde man t.ex. vara den första grundskolan i Sverige som också i praktiken erbjuder en dator per elev redan från förskolan. Datorerna finns överallt, vilket glädjande nog gjort dem till den grad alldagliga att alla inte sitter vid dem utan ofta ser ut att föredra enklare redskap som papper och penna, sax och lim!

I "Lilla klassen" ges specialundervisning för dem som behöver. "Det är populärt att vara här", säger Nina Lidfors, inte utan stolt-



Gripsholmsskolan ligger vackert mitt emot Gripsholms slott. Överst Rektor Nina Lidfors tillsammans med eleven Hugo Cramér.

het. Och det tror man gärna, så trevligt som det är. Mera som ett hem än ett klassrum.

Ingen elitsskola

Man har jobbat mycket på att bygga upp en egen identitet och sammanhållning. Nina Lidfors säger t.ex. att hon absolut vill kunna alla elevers namn, och alltid på höstarna pluggar dem alla utantill.

Men om skolan nu faktiskt är den oas den ser ut att vara - uppstår det inte avundsjuka? T.ex. i det andra lägstadiet i Mariefred, det kommunala.

- Visst har det funnits en viss tveksamhet, medger Lidfors. Men vår skola har också fungerat som en ventil, eftersom den kommunala är överfull.

Man är också mån om att slippa allt snack om elitsskolor och privilegier. Antalet elever som söker in är betydligt större än man kan ta in. Intagningskriterierna är dock neutrala: 1) syskon har förtur, 2) man bör bo i Mariefred och 3) anmälningsdatum, dvs. man tas in i den ordning man anmält sig.

Det går alltså inte att beta-

la in sig. Överhuvudtaget kostar det ingenting extra att gå i skolan, vilket många tror. Friskolorna får i Sverige precis samma skolpeng per elev som de kommunala skolorna. Det är bara storleken som varierar mellan kommunerna, och i Strängnäs är skolpengen liten. Vad gäller kostnaderna ligger Gripsholmsskolan nära landets genomsnitt. Man må alltså vara en modellskola, men inte när det gäller ekonomin. Skolpengen räcker till det nödvändigaste, såsom löner, hyror, mat och läromedel. Men inte något därutöver.

Det kommunala lägstadiets administration sköts t.ex. av kommunens skolkansli medan friskolan måste klara sig själv - dvs. av rektorn. Också vaktmästare klarar man sig utan, även om man redan verkar i två stora byggnader, och har planer på att utvidga.

Ägaren och jag

Men vilken är då relationen till ägaren Jonströmer, som enligt Lidfors redan satsat 10 miljoner kronor i skolan. Hur går det till när skolan behöver extra pengar? →

→ Och hur ser styrelsen ut?
– Styrelsen är för tillfället mycket smal, konstaterar Lidfors. Den består av två personer, ägaren och jag.

Orsaken är enligt henne närmast att föräldrarna inte vill ta det ekonomiska ansvaret. Själva har hon absolut inga ekonomiska intressen i skolan, och äger inga aktier. När det behövs tillskott i kassan, t.ex. för avlöning av en extra assistent, har det åtminstone hittills gått att få de medel som behövs.

Och jag kan tro det, för sekunderna därefter knackar ägaren, herr Jonströmer, på dörren. Han och rektor har avtalat om en kort palaver. En äldre man kring 60-70. Det är inte svårt att se att respekten är ömsesidig, dvs. att också ägaren har det största förtroende för rektorn och hennes ledarskap, sakkunskap och omdöme.

En osannolik framgångshistoria, kort sagt. Och något vi finlandssvenskar har allt skäl att vara stolta över!

Gripsholmsskolan i Mariefred

Rektor: Nina Lidfors

11 lärare, av vilka 8 från Finland, plus en fritidspedagog. Antal anställda sammanlagt c. 25.

Startade hösten 2009 med en förskoleklass och en årskurs 1-2. Byggs varje år på med två nya klasser. Drivs två-parallellt upp t.o.m. årskurs 9. Elever per klass 20-22. För närvarande (november 2012) 210 elever.

Normal läroplan, kompletterad med material och erfarenheter från framgångsrika skolor och skolsystem (i huvudsak från Finland).

Heldagsskola, dvs. inkluderar morgon- och eftermiddagsverksamhet.

Skolan har egen inhägnad trädgård. Skolmaten lagas speciellt för Gripsholmsskolan.

www.gripsholmsskolan.se

Swedish Finn Historical Society samlar finlandssvenska emigranter i USA

SYRENE FORSMAN ger handledning i släktforskning åt yngre medlemmar i Swedish Finn Historical Society i föreningskontor.

GUNNAR DAMSTRÖM

UNDER ÅREN 1880-1913 emigrerade en betydande del av Finlands svensktalande befolkning. Det stora flertalet var hemma från Österbottens kustland, men också många ålänningar sökte en bättre framtid i den Nya Världen. Märkbart få emigranter lämnade Nylands kustområden.

Den österbottniska ekonomins glansperiod inföll mellan 1765, då stapeltvånget upphävdes, och krimkriget 1853-1856. Under denna tidsrymd var Österbotten, och då främst dess kustregion det ekonomiskt snabbast expanderande området i Norden. Jordbruk, sågar, tjärbränning, sjöfart och skeppsbyggnad florerade. Framstående handelsmän och skeppsredare bl.a. från Skottland, Sverige, Norge och Tyskland lockades av de goda konjunkturerna att bosätta sig i de österbottniska hamnstäderna. Hennes Majestäts örlogsflotta var i starkt behov av den österbottniska tjäran. De flesta handelsfartygen i Sverige-Finland kölsträcktes på den österbottniska kusten. Österbottniska handelsfartyg seglade på alla världens hav.

Stark befolkningsökning

Under perioden 1805-1860 fördubblades svenska Österbottens folkmängd. Men efter Krimkriget

bar det utför. Skeppsredare ville ha fartyg byggda i järn och stål. Den finska sjöfartens basområden förflyttades söderut. 1867 inträffade missväxt med hungersnöd 1868 som följd. Människor dog i svält och umbäranden. Avsaknandet av transportleder gjorde det svårt att få fram livsmedel i tillräcklig mängd till de drabbade områdena. Det dröjde till 1880-talet innan järnvägarna till Vasa och Gamlakarleby invidiges. Under de goda åren hade gårdarna styckats bland arvtagare så långt det var ekonomiskt görligt och tillåtet. Som en följd, ökade andelen obesuttna lantbruksarbetare, torpare och backstugusittare markant. Det var omöjligt att finna sysselsättning för en allt större del av befolkningen. **J.V. Snellman** skrev 1869 om Österbotten: "Från vilken sida alltså man än ser förhållandena, måste manufakturindustri och hemslöjd i framtiden bli en allmän näringsgren i Österbotten, eller också måste befolkningen utvandras".

Snellman blev sannspädd. Under perioden 1870-1914 emigrerade 58 441 personer från Österbottens kuststäder och landskommuner på jakt efter bättre utkomstmöjligheter. En betydande del utnyttjade de förbättrade kommunikationerna för resan till Nordamerika. Om emigrationen från Österbotten och dess orsak-

er har **Bengt Kummel** skrivit en detaljerad redogörelse.

Faror på resan

Emigranternas resa var i början okomplicerade. Man inhandlade biljett för resan ända till New York eller Halifax. Från Hangö till Hull via Köpenhamn gick resan på finländska kölar. Förhållandena i "boskapsrummen" på emigrantbåtarna var oangenäma. I hamnarna på Atlantkusten kunde svårigheter tillstöta. Få emigranter kunde engelska och det fanns gott om skojare som ville komma åt deras egendom och pengar.

Många emigranter var ensam- unga kvinnor som skulle ta sig över den amerikanska kontinenten på egen hand för att mottagas av tidigare anlända släktingar på Västkusten. **Arlene Sundquist Empie** beskriver på ett belysande sätt hennes mormors, **Ida Lillbroändas** upplevelser kring sekelskiftet 1900, då Ida som tonåring emigrerade till USA. Unga finländska kvinnor var uppskattade som hembiträden i de stora städerna på ostkusten.

Men farorna var många och många som rest till USA för att skaffa försörjning för familjen gick under utan att de hemmavarande någonsin fick höra om deras öde. Arbetarkyddet var bristfälligt och många emigranter omkom eller skadades på de stora hygge- →

na och i gruvolyckor. Men andra var framgångsrika och kunde utnyttja de resurser den nya världen erbjöd.

Ett gott exempel på framgångsrika emigranter är bröderna Norman, söner till Gamlakarlebyborna **Simon Björk** och **Anna Matilada Norrman**. Arthur och Oskar studerade för faderns yrke, skraddarens, emigrerade och grundade det framgångsrika skradderiet Norman Brothers i Portland, Oregon. Men familjens historia har många tragiska drag. Fadern Simon var, p.g.a. dåliga tider, tvungen att söka arbete i USA och var frånvarande hemifrån under fem långa år. Farfadern Johannes emigrerade tidigare till USA. Småningom uteblev penningförsändelserna och efter en tid avstannade kommunikationerna hem helt. Han antogs ha avlidit. Men 30 år senare fick hustrun plötsligt ett brev från honom. Jo han var vid liv, men utblottad och inte vid god hälsa.

John Johansson från Kronoby och **Ann Louise Lindell** från Gamlakarleby emigrerade till USA kring sekelskiftet 1900, träffades där, gifte sig och uppfostrade en barnaskara på femton (elva söner, fyra döttrar) på Bainbridge Island, Washington.

Svår hemlängtan

Hemlängtan var ofta svår, och många märkte att de utmålade förhållandena inte motsvarade verkligheten. Alkoholmissbruk var vanligt. Det föranledde grundandet av nykterhetsföreningen *Swedish-Finnish Temperance Association* efter svensk modell (*Good Templars*). Logerna verkade inte enbart för nykterhetens befrämjande – man ordnade också kulturprogram (teater, körsång, or-



STINA KATCHADOURIAN trollbinder sina åhörare med sin berättelse om bakgrunden till "Lappkungens Dotter" under *Swedish Finn Historical Societys* årsmöte 2012.

kestrar, föredrag och programafnär). Småningom lades tonvikten mera på kultur och gemenskap, och mindre på nykterhetsverksamhet. Nykterhetsföreningarna sammanslöts 1920 i *International Order of Runeberg* (IOR), en förening som är verksam än idag. Under sin glansperiod räknade IOR över 8 000 medlemmar och loger på många orter i USA och Kanada.

Vid tidpunkten för de stora emigrationsvågorna 1880–1913 var var nationalromantiska strömningar starka i USA. Också på officiellt håll rekommenderade man att emigranter skulle avsäga sig alla band till moderlandet, dess kultur och språk och snabbt anamma den amerikanska livsstilen och det engelska språket. Om fäderneslandets kultur och historia talades det i allmänhet inte mycket i emigranthemmen. Emi-

granterna vannlade sig om att deras barn skulle tala engelska.

Det är ofta som emigrantättlingar i sin släktforskning överraskas av att upptäcka att förfäderna inte var svenska som de trott, utan finska medborgare som hade svenska som modersmål.

Allt detta ledde till att emigranternas barn och barnbarn i stor utsträckning saknade insikt om fädernas kultur och historia. IORs medlemstal minskade kraftigt och medelåldern steg.

Till rötterna med egen organisation

På 1980-talet vaknade intresset för "rötter" i USA. Fobier mot andra länder och kulturer hörde till det förgångna. Internet och webben erbjöd bekväm tillgång till information. Men bristande språkkunskap var ett problem för amerikanska släktforskare som intresserade

sig för sina finlandssvenska rötter. 1992 grundades *Swedish Finn Historical Society* (SFHS) med verksamhetstanken att tillhandahålla medlemmarna hjälp med släktforskning och information om den finlandssvenska kulturen och traditionen.

Egen tidning

SFHS ger ut en tidskrift, *Quarterly* fyra nummer per år. Man grundade ett arkiv som tog emot donationer av material hänförande sig till emigranterna. Tjugo år senare har medlemsantalet stigit till 650. Vi gläder oss åt att även ha ett antal i Sverige och Finland bosatta medlemmar. Vår förhoppning är att antalet medlemmar i dessa länder skall öka.

Föreningens ekonomi har tidvis varit ansträngd, trots att all verksamhet baserade sig på frivilliga insatser. I ett kritiskt skede bidrog SFV med driftkapital och understöd för tryckandet och postandet av föreningens tidskrift i Finland. Numera är föreningens ekonomi på fast grund sedan den genom ett testamente erhållit en betydande donation.

Sedan 2008 är föreningen hyresgäst hos *Swedish Cultural Center* (SCC) i Seattle. Samarbetet med SCC är ömsesidigt nyttigt och givande. Ett gott exempel är Jepokryddonas konsert i Juni 2012, som arrangerades som ett samarbetsprojekt mellan SCC och SFHS. Det blev en stor succé och rekordstor publik.

SFHS har en hemsida, sfhs.eget.net. Från hemsidan kan man koppla över till diskussionsforumet *Finlander*, eller genealogidatabasen *Talko* och emigrantdatabasen DEE. *Finlander* har idag närmare tretusen medlemmar.

*Quarterly*s redaktionella linje

reflekterar SFHSs målsättning: att befrämja finlandssvensk kultur och tradition och bygga broar mellan kontinenterna. Cirka fyrtio aktiva medarbetare bor främst i Finland, Canada och USA.

Genealogidisk

En mycket populär medlemservice är genealogidiskan. Våra experter har mottagning måndagar och torsdagar. Förfrågningar kan göras per mejl eller via *Finlander*-diskussionsforumet. SFHSs *Talko*-databas har information om över två miljoner individer, de flesta finlandssvenskar. SFHS har nära samarbete med Genealogiska Sällskapet i Finland.

Efter det att släktforskaren upprättat sitt familjeträd kommer hans/hennes intresse att koncentreras mera på förfädernas historia, kultur och sedvänjor. När den tidpunkten kommer står SFHS till förfogande.

Resor till Finland

Sommaren 2012 ordnade SFHS för första gången en gruppresa till Finland. De tolv deltagarna besökte museer, minnesmärken, förfädernas kyrkor m.m.. Man drack kaffe hos kusiner man aldrig träffat förut. Man besökte förfädernas hemgårdar och byar. Deltagarna var mycket nöjda och nästa resa planeras för sommaren 2015.

Ättlingarna till finlandssvenska emigranter i Nordamerika räknas idag i hundratals tusen. De representerar en latent potential av goodwill som kunde bidra till befrämjande av finlandssvensk kultur och tradition. Det är SFV:s och SFHS:s utmaning att stimulera denna potential. Tidpunkten är gynnsam då intresset håller på att vakna.

Gunnar Damström, pensionerad kemiingenjör är redaktör för tidskriften *Quarterly*, utgiven av *Swedish Finn Historical Society*. Han är bosatt i Bellevue, Washington och tillbringar somrarna i Finland.

epost: bergvik@msn.com

Källor

Jari Ojala: *The rise and decline of Ostrobothnian seafaring in the 18th and 19th centuries*. *Nautica Fennia* 2001-2002, Vammalan Kirjapaino, ISBN 951-616-077-8

Kurt Jern: *Näringsliv och levnadsvillkor i svenska Österbotten från medeltiden till 1800-talets stora nödår*. *Svenska Österbottens Historia III*, ISBN 951-99097-8-8.

Nils Westermark, K.V. Åkerblom (m.fl): *Lantbruket i svenska Österbotten 1904-1954*. *Österbottens svenska lantbrukssällskap*, 1954

Bengt Kummel: *Emigrationen från svenska Österbotten 1870-1970*. *Svenska Österbottens Historia III*, ISBN 951-99097-8-8.

Arlene Sundquist Empie: *The legacy of Ida Lillbroända Finnish emigrant to America 1893*. Boulder House Publishers 2010. ISBN 978-1-931025-05-8

Gunnar Damström: *The children of Simon Björk and Anna Matilda Norrman*. *SFHS Quarterly*, Vol. 19 No 3 2011. s 68

Author unknown: *The Johanson family story*. *SFHS Quarterly* Vol. 19 No 4. s 98.

Lee and Lyn Thompson: *2012 SFHS Finland Heritage Tour*. *Quarterly* Vol. 20 No 3. (2012)

Eirik Hornborg – orädd sanningssägare och rättskämpe

VAD TÄNKER man när man hör namnet Eirik Hornborg? Historia, tänker jag, och en allvarlig högre gammal man, kanske en hövdingagestalt.

Någon tänker kanske på en avhållen lärare och rektor, men det finns säkert många som inte ens hört talas om honom och inte har en aning om vilken enorm betydelse han hade för sin samtid. Eftersom Eirik Hornborg dog på sitt 87 levnadsår 1965 är hans vänner och skolkamrater borta, och det är en krympande skara som ännu minns honom med värme och kärlek. Ingen vet längre att det långt var tack vare Hornborgs envisa arbete Finland kunde bjuda på militärt motstånd 1939. Knappt någon är medveten om att han också var Paasikivis privata rådgivare och vän.

Desto mera behjärtansvärt är det att Anna Lena Bengelsdorff har skrivit en biografi som lyfter fram Eirik Hornborg i helfigur. Det måtte ha varit ett kolossalt arbete. Hornborg var sällsynt flitig med penna. Det finns dagböcker, uppsatser, loggböcker, anteckningar, artiklar, fyra självbiografiska böcker, femton romaner, en hel rad böcker om historia och samhället och därtill kommer en stor korrespondens.

Att vaska fram det väsentliga ur detta enorma material kan inte ha varit lätt. Anna Lena Bengelsdorff är själv historiker och har ett långt lärarliv bakom sig. Hon är

van att strukturera och disponera sitt stoff. Upplägget är klart och redigt. Skolmannen, författaren, publicisten, politikern och retorikern Eirik Hornborg får tydliga konturer. Han framträder också som historikern som genom sina böcker gav de historiskt intresserade läsarna en bred allmänbildning.

DET SOM ger denna biografi en alldeles speciell värme är att Bengelsdorff i alla sammanhang sätter människan Eirik Hornborg i centrum. Genom dagbokscitat och brev talar han direkt till läsaren. Vi får möta en känslig och idealistisk ung man som läser, seglar, vandrar och umgås med vännerna. Han söker sin identitet, han formulerar sina ideal, han ser på världen med öppna ögon och tar ställning.

Han blir lätt ivrig, hans temperament är eldfångt, han går helhjärtat in för allt han tar itu med.

Arbetskapaciteten är nästan förkrossande. Ändå hinner han med ett harmoniskt familjeliv. Brev till hustrun, dottern och barnbarnen vittnar om kärlek, omtanke och hänsyn. Överhuvudtaget visar han stort intresse för de yngre generationerna och han älskar att samla slakten i sitt hem.

Han är vänsäll och trofast och det vållar honom stor sorg när människor han håller av intar en ståndpunkt som inte når upp till hans etiska måttstock. Hans integritet och starka rättskänsla gör

honom stundom till en mycket ensam människa.

Riksdagsmannavärvet tynger hans starka fria ande, det var av plikt känsla han gav sig in i politiken. Ofta upplever han att riksdagsmännen saknar förmågan att se helheter och blicka framåt. Kompromissen är nödvändig och nyttig i all politik, men också farlig eftersom det kan gå så långt att man kompromissar bort det som är omistligt.

SOM SKRIFTSTÄLLARE i Nya Argus vägrar Eirik Hornborg att kompromissa med det omistliga. Han är den klarsynta, omutliga sanningssägaren. Sven Willner skriver i Vasabladet: Frågan är om det någonsin funnits en publicist med samma grundmurade auktoritet som den Hornborg åtnjöt. Genom krigets och censurens år hade Hornborgs röst en oerhörd betydelse. "Under Finlands mörkaste tid var det hans förtjänst att den andliga atmosfären blev möjlig att andas", anser Göran Schildt i en artikel i Svenska Dagbladet. Olof Lagerqrantz skriver i Dagens Nyheter: "Eirik Hornborg framstår mer och mer som Finlands andliga ledare".

HAN VAR ingen karriärmänniska och innehade aldrig några höga offentliga poster – ändå framstod han som en hövding. Han anlitas ofta som talare vid festliga tillställningar, ock-



så i Sverige. Likväl var det kanske som lärare och rektor han trivdes bäst.

Där blommade hans rika personlighet och hans gudabenådade gåva att berätta.

Gustaf Widén skriver i utgivarens förord om SFV:s biografiserie:

"Den goda biografien skapar ett sammanhang, där läsaren speglas i ett ofta spännande människoöde. Så bidrar varje volym i den här serien till att ge vår kollektiva minnesväv nya nyanser."

Dagens politiker, journalister och lärare har mycket att lära av Eirik Hornborg. Anna Lena Bengelsdorff har målat en nyansrik rand i finlandssvenskarnas minnesväv.

Tove Fagerholm

Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner – volym 194 SFV:s biografiserie, nr 3 ISBN 978-951-9087-12-2

180 sidor, rikt illustrerad.

Pris: 26 euro. Beställ: 09-684 4570, sfv@sfv.fi

SFV:s Beijarholmsstipendium



I enlighet med donatorn Birgit Ekbergs önskan utlyser Svenska folkskolans vänner ett stipendium som ger ett finlandssvenskt lärarpar möjlighet till en sommarvistelse på Beijarholmen i Barösund, Ingå, under perioden 1.6–31.8.2013.

Beijarholmen är fyra hektar och belägen i Barösunds yttre skärgård. På holmen finns ett hus med tre rum och kök. En båt ställs till förfogande för nödvändiga transporter och för nöjesresor. Av dem som väljs förutsätts därför vissa praktiska färdigheter i båthantering och navigation. För dem som är intresserade av skärgårdsliv är holmen ett paradiset. Vistelsen är hyresfri, men stipendiaterna svarar själva för konsumtionskostnaderna.

Stipendiet kan sökas av ett lärarpar i aktiv tjänst eller av ett pensionerat lärarpar. Definitionen lärare tolkas i detta sammanhang i vid bemärkelse.

Skriftlig ansökan riktas till SFV:s styrelse, och e-postas till beijarholmen@sfv.fi, senast 31.1.2013. Mer information: SFV:s biträdande kanslichef Catharina Gripenberg, 040-778 0351.



Den upplyste Jean-Jacques Rousseau fyller 300 år

JARL STORMBOM

REDAN UNDER min skoltid intresserade jag mig för upplysningsfilosoferna, eftersom de förde mänskligheten framåt och bland annat bidrog till att luckra upp ståndssamhället. Av **Montesquieu** lärde jag mig att alltid notera iakttagelser i den egna miljön, och att observera statsmakterna: den lagstiftande makten, den verkställande makten, de oberoende domstolarna och den ”fjärde statsmakten”, dvs. tidningspressen och sedermera övriga massmedia. **Jean-Jacques Rousseau** (1712-1778) intresserade, speciellt som han levde ett rätt oroligt liv då han var en radikal pedagog och revolutionär. Man får alltså hoppas på att även dagens skolelever ens får en rudimentär genomgång av de här stora tänkarna, eftersom de betydtt så mycket för det som vi bygger våra nuvarande, västerländska samhällen på.

Rousseau föddes i Geneve. Modern dog vid hans födelse. Fadern som skötte pojken hade en orolig och hetsig natur, men han läste långa berättelser för pojken, som sattes i lära hos en brutal gravör, från vilken han rymde som 15-årig. Han togs om hand av en katolsk lantpräst och sändes till Mada-

me **Françoise-Louise de Warens** i Annecy varifrån han kom till Katekumenhospitet i Turin och övergick till katolicismen.

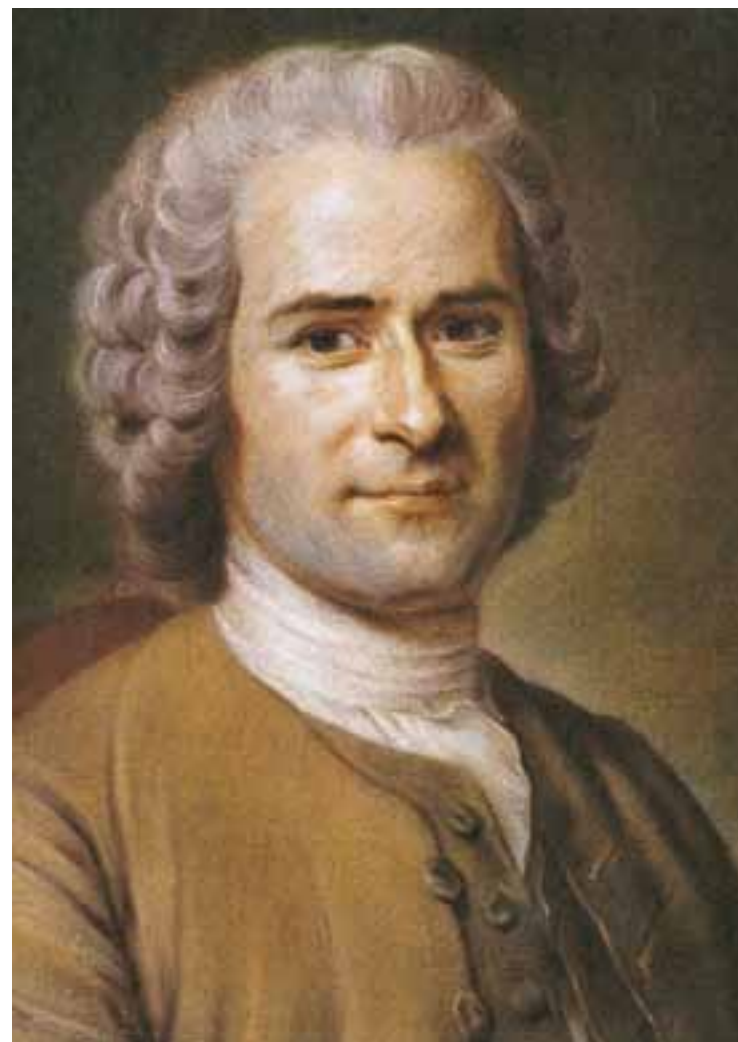
Rousseau återvände 1729 till Madame de Warens, som blev hans slutliga välgörare och även älskarinna. I hennes hem studerade han musik, filosofi, historia, vitterhet, naturvetenskap och gav lektioner i musik. År 1740-41 var han informator i Lyon, efter hand informator i flera familjer, varefter han begav sig till Paris och började publicera sig. Tillfälligt blev han anställd av franska ambassadören i Venedig. Senare återvände han till Paris där han blev vän med och levde hos **Thérèse Levasseur**, en sömmerska som Rousseau sedan påstått burit fem av hans barn. Dessa skickades dock direkt efter sin födsel till ett sjukhus för hittebarn där de förmodligen dog. Händelserna blev genanta för Rousseau när han senare blev känd som uppfostringsteoretiker och pedagog.

Rousseau fortsatte med författarskapet i form av små teaterstycken och operor, som gillades av hovet. Han prisbelönades för svaret på frågan ”har vetenskapernas och konsternas framsteg

bidragit till sedernas renande?” Svaret var nej.

Omfattande produktion

Rousseau stod 1756-61 för en storartad produktion, som väckte uppståndelse i hela Europa. Han behandlade konstens förhållande till moralen. 1760 utkom den 800-sidiga kärleksromanen *La nouvelle Héloïse*, vilket gjorde honom omåttligt populär. Romanen skildrade den olyckliga kärleken till en baronessa. I *Contrat social* 1762 gav Rousseau ut sina politiska idéer. Samma år utkom *Émile ou De l'éducation*. Häri stakade Rousseau långt ut sina pedagogiska och religiösa åsikter när det gäller barn. Boken väckte stor uppmärksamhet, parlamentet gav en häktningsorder på honom och han flydde till Schweiz. Men även rådet i Geneve gav en arresteringsorder. Sedan pöbeln offentligt bränt boken fann han en fristad i Neuchatel, som innehades av Fredrik II och där fortsatte Rousseau med utgivning av sina stridskrifter. Då folket stenade hans bostad förde den engelska filosofen **David Hume** honom till England. På dennes gods Wootton i Derby vistades han 1766 men blev



där sinnessjuk och misstänksam mot Hume och flydde till Frankrike. Han återvände småningom till Paris och vistades där som en ensling under åtta års tid dock fortsättande sitt författarskap. Han gick ur tiden efter att ha flyttat till ett trädgårdshus vid Ermonville. Han begravdes i Pantheon vid sidan av Voltaire.

Émile eller om uppfostran

I *Émile eller om uppfostran* 1762 predikade Rousseau naturens evangelium och blev därmed tidevarvets profet. Boken handlar om en ung man, Émile, som växer upp

utan sina föräldrar och uppfostras och undervisas i stället av en privatlärare, Rousseau själv. Han blir inte uppfostrad till att ha en särskild religion, vanor eller fördomar.

Dåförtiden uppfostrades barn med hugg och slag och förevisades sminkade och pudrade i salongerna efter de äldres ideal. Rousseau sade: Låt barnen vara barn och ha egna sysselsättningar. Leken kom in i skolan tack vare Rousseau, som framhöll att naturen vill ha ädla dygder och höga plikter. Man skulle söka ett sunt och enkelt hemliv i naturens sköte, och

likadant i skolan. Berömd blev Rousseau för sina tankar om naturliga straff. Om Émile slog sönder ett fönster, skulle han sova för öppet fönster. ”Straffen” var betingade av Rousseaus starka liberalism och hans naturalism.

Émile var delad i fem avsnitt. I det första gällde det den tidiga barndomen, då individen skulle få röra sig och verka fritt och få så mycket erfarenheter och därmed utveckla sin själ och kropp. I den andra perioden som varade ända till 13 års ålder skulle han blott läras det som hans egna behov och livssituationer påkallade. De egna iakttagelserna är hans enda bok. Han förstår sig inte på befallningar men är beredd att hjälpa andra för att i sin tur få hjälp av dem.

Den tredje perioden omfattar tiden från tolv till femton år. Pojken skall nu lära sig att läsa och skaffa sig allmän kunskap om omgivningen. Läraren kan då och då ge eleven små lappar, med vilka han kallas till roliga utfärder. I skogen under lärarens ledning görs slutledningar, om eleven så vill, om den avverkade vägen, riktningen under återvägen, solens ställning o.s.v. Eleven skapar sin egen medvetna kultur. Den enda bok han får i sin hand är Defoes *Robinson Crusoe*. Den fjärde perioden omfattar åren från femton till tjugo. Rousseau beaktar här starkt de fysiologiska och psykologiska förändringarna som hör till detta skede. Émile guidas nu med omsorgsfull ledning till naturlig moral och naturlig religion, samt ett intresse för andra människor och slutligen för hela mänskligheten. Han observerar att alla är jämbördiga med varandra och ser tydligt orättvisorna i samhället, varvid han tillägnar sig en kritisk revolutionär syn på samhället. Först under denna period börjar en re- →

ligiös uppfostran. Den moraliska verksamheten regleras helt av människans samvete.

I den femte boken får Émile sin hustru, Sophie, som dock fått en helt annan uppfostran än Émile. Rousseau ansåg visserligen att kvinnan inte skall låta sig fördummas och foga sig i allt, men att flickors uppfostran främst ska syfta till att de ska bli följsamma, gladlynta och anpassningsbara. Avsnittet väckte redan på sin tid stor kritik, bl.a. av kvinnorrättskämpen **Mary Wollstonecraft**. Hela boken kritiserades naturligtvis, men i vilket fall som helst fick Émile mycket stor betydelse som ett slags revolutionerande inlägg i det rådande samhället. Praktisk betydelse fick verket först på 1800-talet.

Samhällsfördraget

I boken *Samhällsfördraget* undersöker Rousseau om en legitim politisk auktoritet överhuvudtaget går att skapa. Rousseau skriver att man inte kan återgå till natursamhällets ideal, men samhället kanske kan omskapas så att folket får all beslutanderätt och därigenom kan leva lyckligt. Medborgarna bör avsäga sig sina egna individuella anspråk till förmån för vad Rousseau kallar "allmänviljan". Rousseau talar också varmt för direkt demokrati. Folket skulle självt rösta i alla viktiga frågor, såsom en gång på torget i Aten. Därför måste staterna vara små, men de kunde sluta sig samman såsom i Schweiz, med bibehållande av sin självständighet.

Rousseaus förkunnelse satte många spår i moderna tidens samhällsläror, främst de socialistiska och kommunistiska. Boken blev en favoritskrift under den stora franska revolutionen, men många av Rousseaus postulerings



Les Charmettes, där Rousseau levde med Mme de Warens åren 1735–36, är numera ett Rousseau-museum.



De franska revolutionärerna spände många av Rousseaus tankar framför sin vagn, men Rousseau själv ansåg att det var upplysning som leder till ett bättre samhälle, inte revolution.

ar rycktes ur sitt sammanhang, såsom "frihet, jämlikhet och broderskap". Rousseau ville aldrig omskapa samhället via revolution, utan via upplysning.

Rousseaus betydelse

Rousseau var en revolutionär författare som föregick stora franska revolutionen och tillsammans med de andra filosoferna påverkade han mänskligheten, även så att folket i praktiken reste uppror. Pedagogiskt påverkade Émile skolundervisningen fr.o.m. 1800-talet

let i form av barnets självpåverkan och växelverkan mellan individen och samhället. Dessa var epokgörande i undervisningen och blev till en slags frihetslära. Rousseau sökte med sina uppfostringsprinciper främst bygga upp en självständig individ.

Av upplysningsfilosoferna är Rousseau den enda pedagogen, och med Émile hade han i princip ett färdigt uppfostringsprogram. Då *Samhällsfördraget* utkom samma år (1762) har båda verken existerat 250 år och författaren "fyllt" hela 300 år.

Brev från Smörvik

CHRISTEL PAKARINEN skickade Svenskbygden ett brev där hennes farmors syster beskriver sin äventyrliga skolväg år 1899. Skolan var Karuna svenska skola i Sagu, där lärarlönen för **Aima Helena Rödlin** i tiderna bekostades av SFV.



Det gamla skolhuset finns kvar (numera i församlingens ägo), och ligger mellan Karuna gård och kyrkan. 100 elever hann få avgångsbetyg från skolan.



En plakett i natursten utformad av konstnärinnan Ritva Luukkainen bekostades av SFV år 1997.



Elsas brev i original.

Smörvik den 5 April 1899
Snälla Zaida

Usch en så skön dag det har varit i dag. Kl. är nu 9 på aftonen men du må tro att jag har haft rysligt behagligt i dag. Först och fremst så gick vi i morse till skola sjövägen förstas och där var så mycket vatten på isen att det gick öfver kängskaftena men så hade vi me vind och isen var hal så att vi skrinna långå stäckor fast vi hur försökte ta emot och bäst det var så slinta vi och föll och blefvo genomvåta och det var ej så godt att sitta hela dagen i skoln och frysa Men värre var det i afton när vi väl voro ute på sjön så börja isen gunga det hade nämligen bildats en öfre skorpa som var 1 1/2 från riktiga isen och vatten däremellan. Ja så var det bäst som det där gunga och gunga så brast alt sammans och jag skönk vet du jag blef så våt att du ej kan tro det heller. När jag slapp upp på bredden utaf iskanten så brast det igen och så höll jag ut väl 5 minuter i det grymt kalla vatnet väl uppsluppen så frös jag rysligt och hade på långt när icke ännu gått halfva vägen hem. Att fortfarande gå på isen var ej tänkbar då vatnet for öfver lifvet således i land tillbaks. När vi nämligen jag och Hulda ändtligen uppnått stranden börja vi trefva oss fram på landet men der var ej bättre när snön var där igen hur det som gick fram vet jag icke men till gusdal ängen hade vi kommit och där blef det bråk där forsa vatnet ner och vi voro nära en gärdsgård måste klettra oss fram därpå så hitta vi på en stor snödrifva att vi slapp öfver den och ej behöfde gå i forsen Men tänk på den rysliga ängen isen och snön hade smultit och där är sådana tufvor och sen igen djupa gröpper så nog fingo vi där också hafva möda Men veit täko vi kom heim så var ja såå våto så mästa ja ymsa kläder å paitän va våt ti lningen

Hur länge räcker det ännu till sommar. April håhå Maj håhå i juni först slipper vi från skolan oj oj Sommaren ja den är bäst jemfört med vintern den kalla ödsliga. Men nog spisar det ännu vänta på sommaren, du vet väl hvad tankar som ligger härunder.

Ett rysligt långt brev får du nu ändå det måste jag själf tillstå jag får väl nästa gång utaf dig också lika långt skulle jag vänta men vet du jag har riktigt skrifhufva på mig nu annars skulle det ha blifvit kortare. Tack för garnet det var lagom groft.

Slut

Elsa

Ja du vet väl hvad tankar ligger under ordet sommar

Tänk som vi mäst lära oss sjunga finska i skolan på examen mäst vi finska svensk och norska

Odensholms och hemliga kodors betydelse för första världskrigets utgång

JAAN FRANCLIN PERLITZ

EN DAG drygt ett par månader efter första världskrigets utbrott beordrade den dåvarande brittiske marinministern **Winston Churchill** chefen för marinens underrättelsetjänst **H. F. Oliver** och dennes kryptoexpert **Alfred Ewing** att snabbt bege sig till den ryska ambassaden. Där visades de båda in i ett privat rum och presenterades för en stabsofficer från den ryska marinledningen, som räckte dem ett litet, ganska tungt, paket. Oliver och Ewing öppnade det och vågade knappt tro sina ögon: det som mötte deras blickar var ett exemplar av den tyska marinens signal- och chifferkoder, specialkort över Nord- och Östersjön och kartor över de tyska inseglingslederna till Kielkanalen och Wilhelmshaven. Den var fodrad med bly för att i nödfall snabbt kunna sänkas på djupt vatten.

”Magdeburg”, löd den ryske officerens korthuggna förklaring. Oliver mindes då att en lätt tysk kryssare gått förlorad i Östersjön i augusti, en knapp månad efter första världskrigets utbrott. *Magdeburg* hade eskorterat några minutläggare i Finska viken, då hon i dimma gick på grund vid Odensholm. En eskorterande tysk jagare försökte dra loss henne, men det visade sig omöjligt. *Magdeburgs* besättning förstörde fyren och signalstationen på ön och gick över till jagaren, kvar ombord stannade bara fartygschefen och några

frivilliga, för att spränga fartyget. Genom en reva i dimman hade fartygschefen upptäckt två ryska kryssare som styrde rätt emot honom. Han beordrade genast sin signalist att ta kodboken och ro ut i en jolle på djupt vatten och kasta den över bord. Under den artilleriduell som följde sprängdes jollen i bitar, medan den ännu höll på att firas ner. I dödsögonblicket grep signalisten krampaktigt kodboken och tryckte den intill kroppen. De ryska kryssarna nådde fram, oskadliggjorde *Magdeburg* och övergick metodiskt till att rädda de tyska sjömän, som låg och trampade vatten runt omkring. Någon fick se en flytande kropp och den halades också ombord tillsammans med de levande; det var den döde signalisten och han höll fortfarande sin kodbok i ett stelnat grepp.

DEN RYSKA marinledningen i S:t Petersburg hade sedan visat ett sällsynt prov på sunt förnuft och insett att koderna bäst skulle kunna utnyttjas av brittiska amiralitetet. I ett ännu sällsyntare utslag av frikostighet mot en allierad, hade de dessutom skickat den till London via Murmansk med en snabb kryssare. I den saltdränkta dyrgripen från *Magdeburg* fann Oliver och Ewing inte bara de ordkolumner som marin-koden var baserad på utan också, kanske inte en nyckel, men en dyrk enligt vilken koden då och

då ändrades. Detta gav dem tillgång till den tyska kryptografin, som blev roten och upphovet till mycket av det, som sedan följde.

ENGLAND HADE förklarat Tyskland krig vid midnatt den 4 augusti och redan innan solen gick upp på morgonen den 5, stävade ett fartyg sakta över Nordsjön tills den nått en viss position några distansminuter utanför Emden där den holländska kusten mötte den tyska. Med tunga draggar som släpades över botten, hivade man upp en alliknande fångst som dröp av slam och gytta. Flera gånger upprepades samma manöver och varje gång kapades de alliknande tingen och vräktes tillbaka i havet. Det var de tyska atlantkablarna, som dittills förbundit kejsardömet med USA. Samma sak hände i Engelska kanalen. Det var Englands första offensiva insats under kriget. Från det ögonblicket var Tyskland avstängt från direkt kabelförbindelse över havet. Hela kommunikationsansvaret övervräktes på Nauen, den kraftfulla tyska radiostationen några kilometer utanför Berlin.

Ingenting kan hindra en fiende att snappa upp radiomeddelanden ur fria luften och amiral Oliver med sin stab fick nu tillgång till all tysk radiokommunikation och dessutom fick man ju också tillgång till deras koder.

Militära koder bygger på god-

tyckligt valda substituter. Ibland ersätts ett ord eller ett begrepp av ett annat ord – ett enkelt exempel är *Overlord*, som 1944 användes som kodord för invasionen i Normandie. Eller också kan en kod baseras på att en godtycklig siffergrupp ersätter ett ord. Vi skall titta på början av ett verkligt telegram, som sändes ut från Nauen, mer än halvvägs in i ett krig, som redan hade malt sig igenom trettio månaders skoningslöst blodbad till ingen nytta. Avsändare var den tyske utrikesministern **Arthur Zimmermann** och mottagare den tyske ambassadören i Washington greve Johann von Bernsdorff. Meddelandet börjar med siffergrupperna:

21506 1024 11518 23677 13605
3494 14963 98092 5905 11311
10392 10371

vilket i klartext betydde:

WIR BEABSICHTIGEN
AM ERSTEN FEBRUAR
UN-EINGESCHRÄNKT
U-BOOT KRIEG ZU BE-
GINNEN STOP

och översatt:

VI AVSER DEN FÖRSTA
FEBRUARI O-BEGRÄNSAT
UBÅTSKRIG ATT
BÖRJA PUNKT (.)

Men även om man inte har tillgång till kodböcker, kan garvade och skickliga kryptoexper-

ter knäcka fiendekoder. Genom att man går igenom tillräckligt många meddelanden som jämförs. Citatet ovan sändes med utrikesministeriets koder och dom hade engelsmännen inte tillgång till, men kryptologerna i London, behövde bara 48 timmar för att knäcka den. Telegrammet från Zimmermann till von Bernsdorff är intressant. Dels ville tyskarna varna amerikanerna för ubåtsfaran och få dom att hålla sig borta från Nordatlanten Dels skulle den tyska ambassaden i Washington vidarebefordra det till den mexikanska regeringen, i hopp om att dom skulle anfälla USA, så att amerikanerna fick fullt upp att göra på hemmaplan i stället för att blanda sig i kriget i Europa.

Det misslyckades och på kvällen den 2 april förklarade den amerikanske presidenten **Woodrow Willson** Tyskland krig, inför en jublande kongress. Innan månaden var till ända landsteg amerikanska trupper i Frankrike.

Men kodböckerna från Odensholm hade man redan haft nytta av. Klockan 00.40 den 30 maj 1916 sände den tyska högsjöflottans chef amiral **Reinhard Scheer** från sitt flaggskepp ”*Friedrich der Grosse*” – Friedrich den store – signalen: ”31 GG 2490” plus ett meddelande till alla sina fartygschefer. En halv timme senare hade engelsmännen tolkat det: Tyska högsjöflottan skulle gå upp i Skagerack. Samma minut gick

order till amiralerna **John Jellicoe** och **David Beatty** och några sekunder senare började alla deras fartyg höja trycket i pannorna. Det beryktade Skagerackslaget var ett faktum, trots att den tyska flottan ännu inte börjat röra på sig. Men dom möttes så småningom och båda parter hävdade, efter den våldsamma sammandrabbningen, att de vunnit. Det ironiska var att tyskarna sänkte fler fartyg. De sänkte 115 025 ton och förlorade 61 180 ton. De dödade 6 945 engelsmän och förlorade själva 3 058 man. De tyska pansarplåtarna var motståndskraftigare än engelsmännen och deras granater var kraftigare och på så sätt effektivare. Därför menade man att man vunnit. Men tyskarna drog sig också tillbaka till sina hamnar, medan engelsmännen stannade kvar ute på Nordsjön och därför menade dom att de vann. Tyskarna gick under resten av kriget aldrig mer ut med sin högsjöflotta, enbart deras ubåtar fortsatte att operera.

21506 1024 11518 23677 13605 3494
14963 98092 5905 11311 10392 10371

Djupa rötter och Parisisk elegans

Nedslag i jazzens landskap

KAJ HEDMAN

JAG UNDRAR ibland om det är av en tillfällighet eller om det ligger några djupare identifikationspunkter bakom mina omedvetna val av favoriter bland jazzens bästa musiker och sångartister. Jazzen var inte särskilt närvarande i min barndom, annat än att min nio år äldre kusin skarpt gillade jazz på femtiotalet, då jag själv ännu var ett barn. Jazzintresset har suttit kvar, och det var tillsammans med kusinen som jag den första gången satt på en jazzafton, ute på Musikarier segelpaviljong i Karleby, intill en solnedgång bakom molnen. Några lokala och några rikssvenska förmågor lirade standardlåtar. Vi drack te och öl.

Någonstans på vägen, kanske mellan Vasa och Tammerfors, på sextiotalet, plockade jag upp jazzens anda och dess rytmiska, fria inre värld blev levande för mig. Det var typiskt för mig att jag mest gillade de lite äldre artisterna, det var alltid och är fortfarande mera swing än bebop, som fastnat och fastnar.

DÅ JAG i slutet på sjuttioalet började arbeta som kvalificerat biträde på Karlebys utmärkta stadsbibliotek och på dess i samarbete med konservatoriet

uppbyggda musikavdelning, som svämmade över av skivor, som jag på allvar blev biten av jazzflugan. Inte minst de sömniga, minimalistiska och klassiska låtarna med **Erroll Garner** passade alldeles utmärkt som bakgrundsmusik under några sommarveckor då biblioteket var glest besökt och även att lyssna till på kassettpelaren ute vid sommarstugan. Det var inte enbart titeln till en av Garners mest berömda låtar, *Misty*, som förde tankarna till hav, strand och sjölandskap, utan hela hans attityd, så att säga. Jag har aldrig förr eller senare hört någon spela piano så ledigt och självklart, utom förstås klassiska stjärnor som **Artur Rubinstein** och **Marc-André Hamelin**.

En sådan superamerikansk kompositör som **George Gershwin** var naturligtvis en sofistikerad föregångare till den mer seriösa jazzen, men brodern **Iras** lyrik gjorde det också enklare för kommande jazzlåtsskivare att klämma in söderns, romantikens, tragikens och alltings relativitet i texterna. Fortfarande framstår **Ella Fitzgeralds** och **Louis Armstrongs** duett i tolkningen av *Summertime* som någonting nästan oöverträffbart, unikt. Inte ens min storfavorit **Sarah Vaughan**, vars röst kan förföl-

ja en djupt in i sömnen och drömmarna, har lyckats trola fram den magik som de båda gamla veteranerna **Ella** och **Satchmo** var förmögna till.

Inte desto mindre lyssnar jag varje månad några dagar till **Sarah** och **Ella**, var för sig – njuter av standardlåtarna som i och för sig och till exempel till min stora glädje har fått en enorm renässans, om än kanske lite i all tysthet, genom att moderna, fina sångare som **John Pizzarelli**, **Michael Bublé**, **Jane Monheit**, **Eden Atwood**, **Tierney Sutton** med många fler har fräschat upp i lysande, tekniskt briljanta cd- och sacd-inspelningar. **Tierney Sutton**, den elegant sexiga och stiligaste sångerskan med näktergalsrösten som briljerar över alla register, har bland annat gjort en odödlig cd där hon sjunger enbart sådana standards som **Frank Sinatra** gjorde sig berömd med. Albumet är tillägnat honom.

IÖVRIGT är det ju främst de amerikanska tjugo-, trettio- och fyrtiotalskompositörerna som finns kvar i standardrepertoaren. Inte sällan handlar det om den tidens popmusik, den tidens schlagers, som när de blivit uttjatade för en tid sedan omvandlades i skick-



ligt gjorda jazzarrangemang. Renässansen för den typen av musik – **Cole Porter**, **Harold Arlen**, **Richard Rogers**, och många fler – har åtminstone för mig varit en ljusglimt i musikens landskap de senaste tio åren.

Duke Ellington levde länge tillsammans med sin mamma, och han var mycket neurotisk. Ingenting av detta, men dock en del av sorgen efter moderns bortgång – precis som hos **Elvis** – syns eller hörs så mycket i hans dels sekulärt nervkittlande, mystiska och oerhört afroamerikanskt internationella örhängen, dels i den religiöst färgade musik han gjorde tillsammans med en av Sveriges största jazzstjärnor, **Alice Babs**. På tal om Alice Babs är det ju omöjligt att gå förbi **Svend Asmussen**, men denne blev aldrig lika ”stor” som en **Chet Baker**, en **Paul Desmond**, eller en **Lionel Hampton**. Var och en av dessa, och många fler, hade sin egen profil. **Miles Davies** och hans blå timmar, hans moderna, flerfiliga highways, eller den spirituellt intrikate virtuosen **John Coltrane**, seglade sedan i samma farvatten, men med en mer saklig, letande, introvert spegling i dem.

FÖR MIG är den svenska sångerska som mest lyckats ta sig in i jazzens kärna nog fortfarande **Monica Zetterlund**, som hade samma förmåga som Tierney Sutton nu har, att enbart med sin samtidigt mjuka och sträva, djuplodande röst stanna upp tiden och bära en inspelning enbart med röstens hjälp. Trots att Monica ju till exempel gjort en del underbara inspelningar tillsammans med den oförglömlige **Bill Evans**.

Under det senaste decenniet har **Lisa Ekdahl** tagit upp en fäll av Monicas mantel, efter det att Monica vid 69 års ålder dog i en tragisk olycka i hemmet. Lisas flickaktigt väna röst med det utmanan-

de och likgiltiga inslaget kunde ha burit henne ganska långt, lite som **Katie Melua**, men det hela verkar ha stannat upp och stagnerat i någon mån.

Varför **Carlos Wesley ”Don” Byas** (1912–72) till sist, eller lät oss säga tills vidare, blev min stora favorit bland alla är ett kapitel för sig. Don Byas är inte så särskilt känd i sitt hemland, USA, därför att han efter en ganska framgångsrik början tillsammans med många kända namn, blev kvar i Europa efter en framgångsrik turné till bland annat Danmark och Frankrike 1946, alltså strax efter att kriget i Europa hade tagit slut. Amerikanerna tappar ofta intresset för sina ”avhoppare.”

Men i Europa, och främst i Paris, gjorde Don Byas en fantastisk karriär vid sidan om mainstream. Paris blev ju något av ett Mecca för chansons, jazz, schlager och olika slags eleganta och hjärtnypande musikstilar. Staden återfick något av samma magi som den haft när det gällt litteratur och konst ett par, tre decennier tidigare. Paris försökte, och lyckades, på något sätt återgå till förkrigstida stämningar.

Byas spelade in många oerhört smittande, gripande och spännande låtar på sin tenorsaxofon, som till exempel *Laura*, *Georgia on my mind* och *Night and Day*. Det finns någonting av samma ras-piga förkrigsstämning i modernare tappning som hos **Django Reinhardt**, mästaren, i Byas’ inspelningar från den franska tiden. Byas bosatte sig småningom i Nederländerna, där han även gifte sig. Han dog vid endast 59 års ålder, i lungcancer. Tragiskt, ledsam. Det sägs att ingen annan än han själv kunde klämma ut en enda riktig ton från hans saxofon. Det var något med den som endast Don Byas själv kunde hantera. Från början hade han spelat altsax, men övergick till tenoren redan under sin karriär i USA.

Det finns någonting intimt och kärleksfullt, men tillika något mörkt och otillgängligt i Byas’ tolkningar av både mer och mindre kända låtar. Det påminner i instrumentets form lite om Frank Sinatra, om hans röst, och om hans sätt att sjunga. Det är en spännande balansgång mellan närhet och distans.

Ett exempel på Don Byas förmåga att skrida över gränser och ta till sig någonting annat än amerikanskt inspirerad jazzkultur var hans samarbete med den berömda portugisiska fadosångerskan **Amalia Rodrigues**.

JAZZEN ÄR afroamerikansk till sitt väsen och ursprung. Den har sina rötter djupt i mänsklighetens tidiga historia, och den har förstås sin sorgsenhet men också sin ovillkorlighet från slavhandelns och plantagernas tid. Sin släktskap med gospel, blues och country kan den inte förneka, men den lever för alltid sitt eget liv i en kontext som kan vara svåråtkomlig ifall man vill försöka göra en riktigt djup, en brunnsdjup analys.

Bron mellan klassiskt och jazz är ju inte heller alltför lång. Båda har närmat sig varandra under olika tider, inte minst ändå i vår egen tid. **Dave Brubeck** lirade standardaktig men ändå mycket personlig swing på fyrtio- och femtiotalen, men han är också en värdig kompositör av så gott som konstmusik, korta, spännande och outgrundliga små kompositioner. Somliga operastjärnor har lekt med att sjunga jazz, riktigt på allvar, som till exempel den fenomenale **Thomas Quasthoff**, den lille mannen som från sin pall gjort många lyckliga med sina fylfylliga och eftertänksamma Bach- och Schuberttolkningar.

All modern musik har någonting att tacka jazzen för och den uppenbarar sig ständigt i nya former, överraskande, nyskapande och alltid speglade sin egen tid.

LÄSBITEN ÄR denna gång ett kapitel från Marit Lindqvists bok "Aleko Lilius – med äventyret i portföljen".

Enligt polisens adresskort var Aleko Lilius (1890-1977) bl.a. affärsman, järnvägskung, konsul, filmskådespelare, fabrikkör, svindlare och författare. Hans liv var mångskiftande och splittrat över tid och rum. Han skrev tusentals artiklar, en bibliografi på sjutton böcker samt två memoarböcker.

Men trots det är han mer ihågkommen som äventyraren, mannen med sällsynt aktivt och företagsamt lynne, och vars otal igångsatta projekt alltid

Persisk konsul i krigstider

En dag hösten 1916 knackade det på dörren till Firma A. Lilius kontor på Norra Esplanaden 15 och en advokat med kontor i Petrograd stegade in. Det visade sig att advokaten i fråga hade kommit till Helsingfors på uppdrag av hans kejsrerliga majestät Shahan av Persien och den persiska ambassaden i Petrograd i avsikt att upprätta ett konsulat i Finland. De flesta av Persiens förbindelsevägar med Västeuropa hade blivit avskurna p.g.a. kriget, och nu letade man efter en lämplig person som kunde åta sig uppdraget som persisk konsul i Finland.

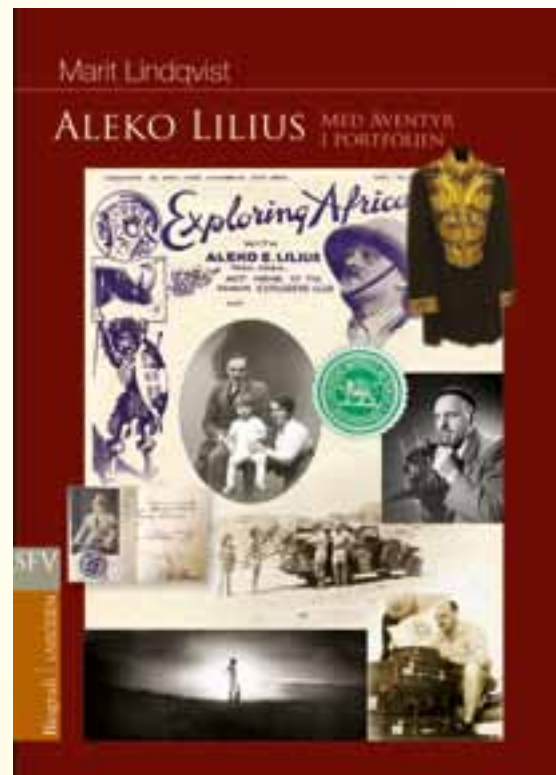
Enligt advokaten var Aleko visserligen rätt ung – 26 år gammal – men hans rykte som framgångsrik och orädd affärsman hade övertygat Persiens chargé d'affaires i Ryssland och Sverige, Assad Khan, om att han var rätt man för uppdraget. Smickrad åtog sig Aleko anbudet och i sina memoarer noterar han att:

Större och mycket förmögnare affärsmän än jag brukade höra till den magiska och penningstarka kretsen av konsulter i vårt land, och det föreföll som om en sådan titel skulle kunna öppna dörrarna till de exklusivaste sociala kretsarna och dessutom ge möjlighet till många affärer och krigstidsprivilegier som inte beskärdes vanliga dödliga.

För att kunna titulera sig konsul var Aleko dock tvungen att punga ut med en avgift på 10 000 rubel till den kejsrerliga persiska skattkammaren och därutöver fick han lov att bekosta en dyrbar guldbroderad diplomatuniform med därtill hörande pälsmössa och en värja med fäste av elfenben samt införskaffa ett par persiska flaggor.

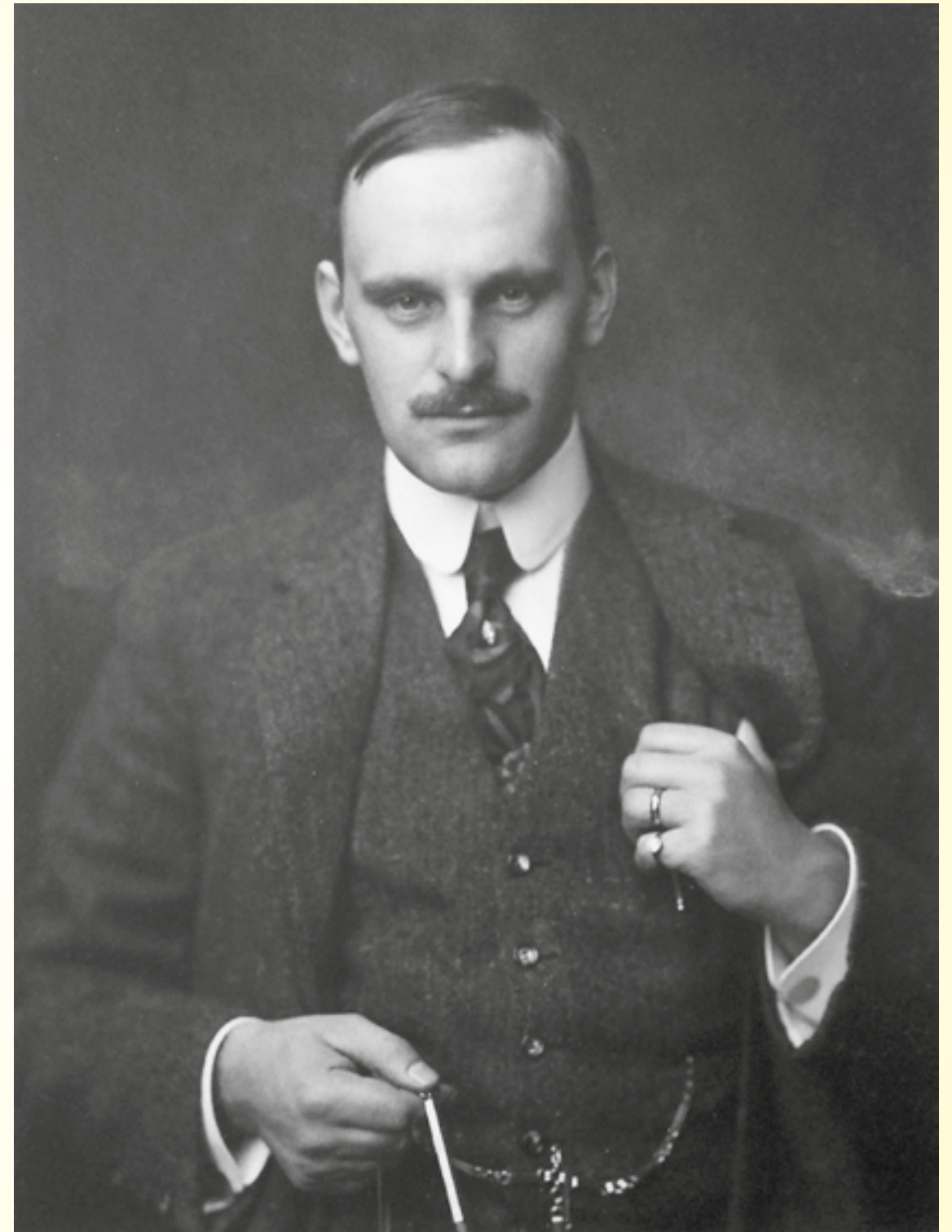
hade något storstilat över sig. I förordet till sin bok *Min kinesiska krigsbok* (1928) ber Aleko Lilius oss "att för en stund glömma växlarnas förfalldag, familjebråket, hushållsbekymren och allt vad till vardagslivets jäkt och slit hörer, och i tankarna följa med mig över tusenmila hav på mina äventyrsfärder".

Det är även vad Marit Lindqvist förmedlar med sin djupdykning i den färgstarke äventyrarens liv. Marit Lindqvist är litteraturvetare och kulturredaktör på Svenska Yle. Hon har tidigare bl.a. redigerat och gett ut två volymer med Elmer Diktonius brev tillsammans med Jörn Donner.



I egenskap av persisk konsul hade Aleko diplomatstatus, och den immunitet detta medförde utnyttjade han givetvis till fullo – dels förmedlade han diplomatpost mellan persiska ambassaden i Petrograd och persiska generalkonsulatet i Stockholm, dels såg han till att smuggla rubel och värdesaker över gränsen till Sverige.

I början av mars 1917 eskalerade oroligheterna i Petrograd och den 15 mars tvingades kejsar Nikolaj II abdikera och revolutionens röda flaggor hissades



I memoarboken *En ung man i farten* noterar Aleko att detta porträtt är taget strax efter återkomsten från Sverige där han köpts två bogserbåtar av Motala Verkstad för den ryska marinens räkning "och utan egen förskyllan gjort en okristlig förtjänst. Livet log."

överallt i den ryska rikshuvudstaden. Oroligheterna spred sig också västerut, till Finland, och i och med att många gamla samhällsstrukturer klappade ihop, handeln med Ryssland mer eller mindre upphörde och livsmedelsleveranserna sinade, följde en tid av ekonomisk depression och den ena strejken avlöste den andra.

Ryska revolutionen ledde inte omedelbart till revolution i Finland, utan landet förklarade sig självständigt från Ryssland den 6 december 1917. Men självständigheten invercade dessvärre inte förenande på folket, utan en ovisshet om framtiden bäddade för konflikter mellan olika politiska viljor. Under vinterns lopp blev stämningen i Helsingfors allt



Aleko iklädd en persisk vicekonsulkostym.

Denna persiska konsulkostym med rikliga guldbroderier lät Aleko sy upp i S:t Petersburg för 2 000 rubel. År 1958 donerade Aleko kostymen till Nationalmuseets samlingar. Foto: Marit Lindqvist.

mer spänd och en sammandrabbning mellan röda och vita trupper föreföll oundviklig.

Klockan elva på kvällen söndagen den 27 januari 1918 tände man en röd lanterna i tornet på Folkets hus som ett tecken på att revolutionen hade satt igång också i Finland. Röda gardet övertog makten i landets huvudstad och bildade Finlands socialistiska arbetarrepublikens regering, även kallad Folkkommisariatet.

I sina hägkomster skriver Aleko om hur den ena vännen efter den andra försvann och att många blev mördade. Hemma hos familjen Lilius på Badhusgatan 10 A lägenhet 2 (nuvarande Skeppsbrogatan) var man givetvis också oroad över den spända situationen i landet. Men nu kom den diplomatiska status som Aleko åtnjutit sedan hösten 1916 väl till pass, och under de oroliga veckorna var det många vänner och bekanta som sökte sig till konsulatet för att få ett vederbörligt underskrivet och sigillförsert certifikat över att de hörde till Kejsarliga Persiska Konsulatets personal och inte fick ofredas. Aleko försedde dem också med tryckta plakat att spika upp på dörrarna till sina bostäder där det stod att lägenhetens invånare tillhörde konsulatets personal.

Officiell kollega på konsulatet var huvudstadens största bilhandlare, **Sergej Nikolajeff junior**, som förärats titeln persisk vicekonsul. Under en period, 1918–1920, var Aleko också konsul *ad interim* för den stat som vid denna tidpunkt hette Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike, och Sergej Nikolajeff junior var för sin del vicekonsul för detsamma.

I första numret av tidningen *Arbetarnas Notisblad* publicerade Folkkommisariatet ett upprop där kommissarien för inrikesärenden (**Eero Haapalainen**) uppmanade Röda gardets befäl och manskap att på inga villkor kränka utländska staters representanter och främmande länders undersåtar vare sig till person eller egendom. I ett senare nummer av tidningen (nr 8/1918) kan man läsa att Persiska konsulatet i Helsingfors sänt en skrivelse till Folkkommisariatet där man framhåller att personalen på konsulatet bär de persiska färgerna gult, vitt och grönt runt vänstra armen och att man anhåller om att röra sig fritt med konsulatets bil nr A 358.

Förutom att Aleko i egenskap av persisk konsul utfärdade tiotals falska arbetsintyg öppnade han såväl sitt hem som sitt kontor för flyktingar och efter sökta antikommunister:

[...] vid den tid då tyskarna befann sig i närheten av Helsingfors logerade mellan trettio och fyrtio flyktingar på kontoret. Anna (familjen Lilius kokerska, red. anm.) lagade mat åt dem allihop och Långström (familjen Lilius chaufför, red. anm.) körde dit dem med bilen. Hemma hade vi ett tjugotal till. Många stannade bara en kort tid innan de gav sig i väg för att förena sig med sina förband om och när de kunde hitta dem. Somliga tog vapen med sig. Några blev infångade av de röda och dödade. Men inte en enda förrådde oss.

Alekos hustru Ebba använde flitigt konsulatets bil för att transportera mat till fångar och smuggla ammunition och vapendelar till hemliga gömställen runt om i staden varifrån de sedan vidarebefordrades till de vitas trupper. Med konsulatets bil dristade man sig också till att smuggla ut folk ur stan till tryggare gömställen, bland dem landshövdingen **Bruno Jalander** som spelat en aktiv roll vid tillkomsten av skyddskårsverksamheten i Helsingfors. Under en period gömde sig också Alekos goda vän, juristen **Bertel Taucher** med familj, i en gäststuga ute på Hvittorp.

En dag nåddes familjen av beskedet att Ebbas yngre bror, jägarmajoren **Friedel Jacobson**, stupat i striden vid Torneå den 6 februari, 24 år gammal. Friedel var en av de första frivilliga som i februari 1915 reste till Lockstedter-Lager i Tyskland för att utbilda sig till jägare. Under första världskriget deltog han i strider på tyska östfronten och åren 1916–17 vistades han i Finland och Sverige där han under täcknamnet ”skogskötare Borg” verkade för en kommande militär aktion mot Ryssland.

I januari 1918 ledde Friedel Jacobson en åtta man stark jägartrupp som anslöt sig till skyddskåren i Tervola i början av februari. Den 2 februari utkämpade de en hård kamp mot cirka 250 rödgardister i Tervola och efter avslutad strid begav de sig via Rovaniemi tillbaka till Torneå där Friedel omkom i sammandrabbningar mellan de vita styrkorna och ryska soldater.

Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner – volym 193

SFV:s biografiserie, nr 2

ISBN 978-951-9087-11-5

Pris: 26 euro. Beställ: 09-684 4570, sfv@sfv.fi

Svenskbygdens Kryss 4/2012



ANVÄN- DER SÖN- MERSKA	2	VÄLLUK- TANDEL- OLJA	VÄRDAS- NYANS	VAK- REST	2	NABONS JORD- LOF
→						
DRÅK- TIMMER- STOCKAR- SNYTT- NING					PÅVE- NAMN	
TRADITION KORINT ÖRD KLASS			LEO- SAM	PONTUS NILSSON SLITA I IMPER- TEKT		
BMA 2012	↓	UNDER AVDEL- NING FINNE AV TRÅ	KVALL	LANSER DES AV SCHWAB- SLIK PÅ KIATIK	FLICK- NAMN	DEST- NITIV TÖNT
SMÅ- NINGAR LÅNG- SAMMA						
					ANNAT	FINANS MAN
NALLA SMÅLA INÖP					KUNG- LIG	BORD- TENNIS LIVLIG- HET
SNÄLLA STAD I SPANJA		TÄVLING FÅ		FLY- FARTS- ORGANI- SATION	DOKTOR PÅVERG	KNIXA VIMSIG
					LITET SAMHÄLLE BARN- TIDNING	SKRIFTE I ANTIKVAR ROTT STENDE
BE- DRIFT	BRASA		IN- HÄGNAD		FRID	EISEN- BOWER LAND
						ANSIKTS SKYDD BESK
DAM- STÄMM			MUSIKAL		MER AN DRÅ ACCIS	
			BRÅ TILL MOSE	OCKSÅ EN BRYSGÅL	TRYTA	VIND- STÖT ÄKTA
STÄM- NING	VÄTEN- GALL MOTSATS					SLUGHET PÅ BIL KÄRN TOGG
GUL, RÖD OCH ÖGG	AVVÄJJA AKTI- NIUM					UNI- FORMS- ROCK
			GRUNN		LEJDAR	BIBEL- DEL
BILL I USA					TRAPP	26/10

Svenskbygdens Sudoku (lösningarna nederst på sidan)

Enkel

Expert

8			7	9			3
			2	4			
9		4		6		8	7
	7	9				4	8
5	3					9	6
	4	1				5	3
1		3		4		2	8
			8	3			
7			1	2			4

		6				2	
5	2		9		6		7 8
			5		2		
6	5			7			9 3
		9				7	
3	7			6			4 2
			6		8		
9	8		4		3		2 7
		4				3	

Krysslösning 3/2012

Sammanlagt 176 svar skickades in. Bland de rätta svaren drogs vinnaren: Birgit Strand, Oravais. Vinstboken torde vara framme.

Sudokulösningar

Enkel

8	5	2	7	1	9	6	4	3
3	6	7	2	8	4	9	1	5
9	1	4	3	6	5	8	2	7
2	7	9	5	3	6	4	8	1
5	3	8	4	2	1	7	9	6
6	4	1	9	7	8	5	3	2
1	9	3	6	4	7	2	5	8
4	2	6	8	5	3	1	7	9
7	8	5	1	9	2	3	6	4

Expert

4	9	6	7	8	1	2	3	5
5	2	3	9	4	6	1	7	8
7	1	8	5	3	2	9	6	4
6	5	2	1	7	4	8	9	3
8	4	9	3	2	5	7	1	6
3	7	1	8	6	9	5	4	2
2	3	7	6	9	8	4	5	1
9	8	5	4	1	3	6	2	7
1	6	4	2	5	7	3	8	9



VÄRDE	K	ANDEL	A	ANDEL	H	VÄRDE	DRÅK									
→	V	A	G	G	B	O	N	A	D							
YTA	A	R	E	A	N	A	G	U								
KÄRVA	N	E	R	V	N	U	B									
Å	E	T	N	A	K	E	R	U	B							
ÅR	U	D	N	A	T	U	R									
FRÄKT	O	M	E	L	E	T	T	B	E							
FRÄKT	O	S	T	S	A	M										
FRÄKT	K	A	R	T	M	A	N	E								
DRÅK	M	S	F	O	K	T	O	B	E	R						
DRÅK	B	A	N	T	A	R	T	I	R	A	D	S	I			
DRÅK	P	I	R	O	R	O	L	I	G	K	A	V	A	T		
DRÅK	L	I	E	R	A	A	V	M	A	L	I	U				
DRÅK	A	D	E	R	T	O	N	F	O	J	E	N	S			
DRÅK	F	R	Ä	N	B	O	R	G	Ä	N	O					
DRÅK	R	O	E	A	R	I	E	L	T	R	Y					
DRÅK	O	P	E	R	E	R	A	R	S	T	A	T	I	S	T	
DRÅK	A	D	K	R	A	S	K	R	E	A	T					
DRÅK	L	B	O	R	I	C	K	A	N	S	N	A	R			
DRÅK	A	M	O	R	K	A	K	A	N	O	T	E	R	A		

Namn: _____
 Adress: _____

Vinstbok för kryss 4/2012 är Marit Lindqvists *Aleko Lilius - med äventyret i portföljen*. Skicka in lösningarna före 31.1.2013 till Svenskbygden, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet "Kryss". Du kan också skanna eller fota din lösning och epota den på redaktion@sfv.fi. Kom ihåg namn och adress.

Delta i vår läsarenkät på sfv.fi/enkat – vinn fina presentkort!

SYFTET MED Svenskbygdens läsarenkät är att ta reda på hur läsarna ser på tidningens innehåll och layout. Vi frågar hur bra vi är på att bevaka de frågor som hör till SFV:s verksamhetsområden, samt om hur tidningen läses i ditt hushåll. Vem som helst som läser Svenskbygden kan svara på enkäten, den riktas inte enbart till medlemmarna.

Av kostnadsskäl har vi beslutat att enkäten denna gång sker på nätet (adressen i rubriken). Vi håller enkäten öppen åtminstone till årets slut, så att vi får ett så brett och representativt sampel som möjligt gällande ålder, kön och region.

A screenshot of a web survey form titled "Svenskbygdens läsarenkät". The form contains several sections with questions and radio button options. The first section asks "Hur ofta du läser Svenskbygden?" with options: "Alltid", "Vanligt", "Läsa några gånger om året", "Läsa en gång om året", and "Läsa inte". The second section asks "Hur ofta du läser den senaste utgåvan av Svenskbygden?" with options: "Alltid", "Vanligt", "Läsa några gånger om året", "Läsa en gång om året", and "Läsa inte".

Om du inte har nätkoppling, kan du få hjälp på närmaste bibliotek. Eller fyll i enkäten tillsammans med någon bekant som kommer ut på nätet. Själva enkätifyllandet sker anonymt, men då man fyllt i enkäten kan man skicka en epost för att delta i utlottningen av tre Stockman-

presentkort på 250 euro var. Presentkorterna duger i alla Stockmann-varuhus i Finland och utomlands, i Akademiska Bokhandeln, i Stockmann Beautys butiker, i Seppäläs butiker (Finland och utomlands), och i Stockmannshopen på Helsingfors-Vanda flygplats.



Svenskbygden och SFV:s personal önskar alla läsare en **Fridfull Jul och ett Gott Nytt År!**